

KASVATUS

Kasvatusteadusline Õpetajate Keskkliidu
ajakiri ilmub kaks korda kuus • häälekandja

1. aastakäik.

AUGUST 1919.

1. Vihk.

TOIMETUS:

J. Annusson, Dr. A. Lüüs, V. Raam, J. Rumma, R. Rägo,
Hans Roos (peatoimetaja).

Sisuu:

1. Riik on loodud, — loogem kodanikka. Toimetus.	6. Esteetilisest kasvatusesest.
2. Õpetajaskonna ülesanded.	A. Kilgas.
J. Annusson.	7. Ootused õpetajate kongressist.
3. Eneste keskel. J. Piiskar.	K. Öunapuu.
4. Kehalik kasvatus. A. Lüüs.	8. Kirjandus ja arvustus.
5. Haridustöö väljaspool kooli.	9. Kroonika.
R. Rägo.	10. Büroo.
	11. Kaastöolistele.

KIRJASTUSÜHISUS ,RAHVAÜLIKOOI'

KIRJASTUSEL ILMUNUD:

E. K. S. Eesti keele õigekirjutuse sõnaraamat, (trükk otsas)	Mk. 6 —	T. USSISOO, Geomeetiline joonestamine	Mk. 7.50
D. DAFOE, Robinson Crusoe, originaal joonestustega	Mk. 4.50 ja 7.50	E. TEHNICA SELTS, Tallinna tehnikumi programm . . .	" 2.50
J. HÄBBERTON, Helene lapsukesed	Mk. 4.50	A. VEIDERMANN, Eluta loodus, joonestustega.	" 6. —
S. VARDI, Kass ja hiir muinasjutt lastele	" 2.—	A. SAABERK. Valitud Eesti rahvalaulud koolidele	" 3.50
P. KOGERMANN, Puu destilleerimine kuivalt. Tõrva ja tõkati ajamine, äädikhappe, puupiirituse ja terpentini valmistamine. Joonistustega	" 2.20	BABO, Tubakakasvataja ja parkija käsiraamat	" 6.50
		CHR. RUTOFF, Mässajad. draama 4 järgus	" 7.—

Ilmumisei:

V. ZELINSKY, Pages choisies, Prantsuse keele õperaamat,		H. BEKKER, Otepää künklike moräänmaatiku geomorfoloogiline kirjeldus ja järvede tekkimine selles maastikus,	
A. KUKS, Ladina keele grammatika,		H. PRÜMMEL, Lõbus rehkendaja,	
G. MOSPERO, Vana Egiptus,		POKROVSKY, Gosmograafia,	
D. ROOTSMANN, Algebra ülesannete kogu,		V. RAAM, Ladina keele krestomaatia,	
V. ZELINSKY, Prantsuse autorid Eesti koolidele I,		H. GRÜNFELDT, Eesti-Saksa sõnastik.	
V. CLANMANN, Inglise autorid Eesti koolidele Nr. 2 ja 3,		A. ALIAK, Orgaaniline keemia,	
V. RAAM, Saksa autorid Eesti koolidele I,		E. KEVEND, Ilulugemise krestomaatia,	
A. KASEMETS, Muusika algõpetus,		LÖNS-SILLAOTS, Kuld kaelake, laste jutud,	
J. SITSKA, Üleüldine ajalugu I/IV, Klassi päevaraamat,		GRÜNSCHE, Füüsika,	
H. PÖHL, Inglise keele õperaamat,		J. ANNUSON, Anorgaaniline keemia,	
		V. RAAM, Saksa keele lugemisraamat I,	
		V. ZELINSKY Nouvelle grammaire simplifiée.	

Pealadus:

Dr. H. LÜÜS, Lastehoidmise ja ravitsemise õpetus	Mk. —	H. V. REIER, Metalitamise käsiraamat	Mk. —
C. H. NIGGOL, Tegelik kasvatus	" 7.—	H. V. REIER, Mootorid	" —
MAIT METSANÜRK, Ennäe inimest	" —	H. V. REIER, Aurumasinad . . .	" —
MILLI MALLIKAS, Sidemed ja sõlmed	" —	BRONSON - HOVARD, Mere-kuld, romaan	" —
L. PIHKALA, Poiste spordi õpetus	" —	A. PIIRIMÄE, Pilleri Maali pärandus, külajutt	" —
H. V. REIER, Galvanotehnika käsiraamat	" —	MÄNGUMEE, Valitud muinasjutud lastele	" —

Jõuluks valminemas lasteraamatud.

K A S V A T U S

ÕPETAJATE KESKLIIDU HÄÄLEKANDJA.

1. aastakäik.

August 1919.

1. vihk.

Riik on loodud — loogem kodanikka.

Ilmasõja paratamata järelkajaks oli suur revolutsioon. Viimase üks hüüdsõna — rahvaste enesemääramise õigus — andis ka Eestile enesemääramise.

Seitsmesaja aasta eest röövitud iseseisvus on jälle tõeasi. Odavalt pole me endi iseseisvust andnud. Odavalt pole me seda ka nüüdki saanud. Olime sunnitud seda kalli hinnaga lunastama. . .

Kui raudmehed esimest korda meie maale tulid ja meid orjastasid, püüdis Eesti rahvas vabaneda survest. Mitmekordsed mässud rõhujate vastu tunnistavad seda. Aga alatu sõnamurdmisega läks korda orjastajatel meie vabastamiskatseid nurja ajada.

Eestlane muutus alajooksul uskmataks, kahtlejaks. Lootus kadus. Aga vabadusetuluke hõõgus tuha all.

Kui jõudu vastuhakkamiseks ei jätku, siis ometi vastupanekuks: pigistakse hambad kokku ja vaigitakse.

See vaikimine on oma pitsari eestlase otsale ja hinge jätnud: kulmade vahele kaks sügavat kortsu ja hinge Eesti jonni.

Viimane oli jõud, mis meid aastasadade jooksul ümberrahvustamise eest hoidis. See on ka praegugi jõud, mis meile nii visa vastupanekut võimaldab. See on jõud, mis meile meie iseseisvust kindlustab. Aga see on jõud ainult vastupanekuks, mida meile õpetas võõra rahva raske surve.

Ajalugu teab jutustada, et rahvas, kes seitsmesaja aasta vältusel teise rahva orjaikkese pole ümber rahvustatud, elujõuline rahvas on.

Ajalugu peab jutustama, et rahvas, kes oma iseseisvust ja vabadust kaitstes kümne- ja sajakordsete jõudude vastu võitlust peab ja võitjaks jääb, elujõuline rahvas on!

Eesti on saanud iseseisvaks, demokraatiliseks vabariigiks.

Vastupaneku kõrval ajast jäänud arusaamatusele peame ka ülesehitavat jõudu tarvitama. Oleme meie iseseisvad, siis peame ka isetegevad olema. Passiivne jonn tuleb aktiivseks teguvõimuks luua, loomisrõõmuks kasvatada.

Raske ülesanne.

Aastasadade jooksul juurdunud külmus, tagasihoidlikkus, pessimism, passiivsus tuleb ümber töötada kuumuseks, ettevõtlikkuseks, optimismuseks, aktiivsuseks. Tuleb teed leida, kõik võimalused ära kasutada, et rahva uuesti-

sündimist kiirendada. Vastasel korral pole meie iseseisev demokraatline vabariik mõeldav.

Vabaks on saanud meie maa ja rahvas. Vabaks on saanud meie kool riigi ja kiriku vande alt. Vabanenud on meie õpetajaskond raske surve alt. Aru saades ülesannete suurusest tõttab ta kätt adra külge panema . . .

Kasvatus teeb inimesed inimeseks. Eesti õpetajaskond tahab kasvatus mõju „Kasvatus“ läbi maksuma panna. Muutunud olud nõuavad meilt teistsugust ühiskonna materjali, telstsuguseid inimesi, kui seda meile andis pikk orjaöö.

„Kasvatus“ tahab kasvatada lapsi ja vanemaid, kooli ja õpetajaid, tahab kasvatada meie seltskonda ja kogu meie rahvast.

„Kasvatus“ seab oma otsekoheseks ülesandeks luua Eesti iseseisva demokraatlike vabariigile vabasid, iseseisvaid kodanikke, asetades kasvatus sotsiaalsele alusele ning harjutades noorsugu ühisele tööle ühisel vastutusel.

Varustades end uuemate pedagoogika saavutustega tahab „Kasvatus“ rõhku panna riigikodaniku eetilise, esteetilise, mõistuslise ja kehalise harmoonilise kasvatus peale.

„Kasvatus“ näeb nende ülesannete teostamiseks järgmisi teid:

I. Esimene samm on õpetajate organiseerimine. Kasvatada õpetajat aru saama oma ülitähtsast seisukohast seltskonnas. Luua temas ühis- ja vastutustunnet. Äratada algatusvõimet ja õhutada vaimustust loovale kasvatus tööle. Õpetajaskonna hääl peab „Kasvatuses“ nii hästi üksikult kui ka ühingute, seltside ja liitude kaupa kuuldavale tulema. Sellepärast nimetab end „Kasvatus“ õpetajaskonna keskorgani — Eesti Õpetajate Keskliidu — hääle kandjaks.

II. Kasvatustöö peab algama lapse juures juba esimesest päevast peale. Peab loodama kodus õhkkond, mis võimaldab temale loomukohast arenemist ja edenemist. Koolieelne kasvatus igasugusel kujul saab „Kasvatuses“ oma tähtsusele vastava käsitluse.

III. Laste kasvatus ei alga mitte ainult laste juures, vaid palju varemalt. Ta algab juba nende vanemate juures. Tulevate põlvede soetamine peab juba varemalt ette valmistatud olema. Et kehaliselt ja vaimliselt tugevat rahvapõlve luua, peame teiste rahvaste võtteid sel alal silmas pidama ja neid omapäraselt kasutama. Täiskasvanute edasiharimine on tähtsam tee riigikodaniku kasvatuses.

IV. Kool on kogu omas ulatuses kõige energilisemaks ja tundelisemaks elundiks riigisüsteemis. Mida kodu andmata jättis, seda peab kool täiendama. Mida kodu anda suutis, seda peab kool süsteemi viima. Käsi käes töötades koduga ja seltskonnaga loob kool silla kahe viimase vahel, silla, mille üleminekul laps täiealiseks ja täieõigusliseks seltskonna liikmeks — riigikodanikuks saab.

Kool on lapse tarvis, aga mitte ümberpöörduvalt. Kooliuuenduse küsimus on hingeteadusline küsimus. Enne peame laste hinge edenemise seadust tundma, nende keele arenemist, nende hinge võimete kasvamist. Selleks tahab „Kasvatus“ edustada lapseteadust — pedaloogiat, mis on aluseks nii hästi kooli korraldusele kui ka kooli sisemise elu lahendusele.

Vana kool peab maha kistama kõigi oma keskaja traditsioonidega. Uue koolikorralduse nurgakivid — ühtluskool ja töökool — peavad õieti paigutatama, et uus hoone kaljule asuks.

V. Nooresoo liikumine on sotsiaalse kasvatus mõjuvaks teguriks. Seda

ideaalide rohkust, seda jõu küllust, seda ohvrimeelt, seda elurõõmu ja seda elutõsidust, mis nooresoo liikumises leidub, tahab „Kasvatus“ käsitleda selleks, et seda püsivaks teha, et seda vanul päivil veel jätkuks: noor olla! Nooresoo liikumise edendamise ja juhtimine on „Kasvatuse“ sümboolsem käsitlus.

Lõpuks tahab „Kasvatus“ olla ühendavaks lülilik õpetajaskonna ja haridusministeeriumi vahel, oma veergudel viimase kavatsusi ja korraldusi tuues ning õhkkonna luues, milles võib edeneda kasvatus- ja haridustöö selle sõna paremas mõttes.

Niisugused on „Kasvatuse“ kavatsused ja väljavaated peajoontes.

Ülesanded on otsata suured. Aga kui meie kõik ühisel nõul ja jõul suure asja teostamisele asume, siis võidame meie.

Näitame, et me seda pidada oskame, mida me kätte võidelnud.

Riik on loodud — loogem kodanikka!

Toimet us.

Õpetajaskonna ülesanded.

On silmapilka, kus kõik endised kavad ja sihid oma väärtuse kaotavad ja sellepärast ka neid ei suuda rahuldada, kes seni arvustamata ja rahulikult on töötanud. Seesugusel korral üles seada uued sihid, tulevad luua neile vastavad kavad, ära määra ühtlasi, mida vanast korraldusest muuta ja mida alles jätta, mida aga ka hoopis kõrvaldada.

Kui terve rahvas praegu oma tegevuse väärtuse ümberhindamisele on asunud, siis ei tohi ka õpetajaskond silmi kinni pigistada selle ees, mis sünninud; ei tohi ta ka kõhelda, oodates, et asi iseenesest läheks. Otse vastuoksa peab ta siin eesrinnas sammuma — murdes ja lõhkudes, luues ja ehitades. On ju vaevalt ükski ala nii ligidases ühenduses meie rahva tulevikuks, kui kasvatus. Ka tundub, et ühelgi teisel alal ei ole õigetest radadelt nii kaugele kõrvale mindud, nagu kasvatustöös. Suudame siin õiget teed leida ja suurejoonelisi kavatsusi teostada, siis võime ka teistel aladel rohkem tagajärgi saavutada.

Eesti õpetajaskond ei ole ka endistel aegadel ainult mehaaniliselt töötavate palgaliste kogu olnud. Tal ei puudunud tahtmist kasvatustööd teha, ta ei olnud kivinenud oma töötamisviisides, kuid ta ei saanud midagi teha — tema tegevuses halvas teda väline surve. Terve meie kooli ja tema õpetajaskonna lugu on aastakümnete pikkune kuri unenägu, mida hirm on isegi meelde tuletada.

Sellest unenäost vabanedes asus Eesti õpetaja 1917. aasta suure revolutsiooni järel kohe kasvatustöö elulisemate küsimuste lahendamisele. Arusaadavalt astuti esimesed sammud selleks, et kõige loomuvastaseid nähtusi koolielust kõrvaldada. Kisti maha endine venestamise kool ühes oma haridustööd takistava bürokraatliku aparaadiga. Seati aga ka suuremad juhtsõnad üles, kuid nende teostamist on takistanud segane poliitiline seisukord, iseäranis Saksa okupatsiooni surve. Ka praegu teeb sel alal sõda rohkearvuliste vastastega mõõdapasemata raskusi. Sellepärast ei või Eesti õpetajale ette heita, et ta ainult sõnu armastab teha. Andke temale võimalust töötada ja ta teeb omal alal samati põhjalikult tööd, nagu see eestlasele mitmel teiselgi alal omane.

Mida ootab meilt rahvas ja mida tahame temale ise pakkuda? Üleüldiselt oleme asunud terve kultuurilise ilmaga nii ligidasse ühendusesse, et meid needsamad küsimused huvitavad, mis mujal juba osalt enne, osalt aga ka kõige viimasel ajal on kasvatusteadlaste ilma põnevuses hoidnud. Mõned neist on käesoleva ajaga ligemalt seotud ja nende lahendamine on lühema ajaga läbiviidav; teiste kallal on pead murdnud juba Greeka mõttekangelased; nende kui vanade ja igavesti uute küsimuste lahendamisele asusid ka uema aja kasvatusteadlased, kuid meie saame nad oma kätte otsustamata. Ka meil

tuleb nende küsimustega, nii suuremate kui väiksematega tegemist teha. Kui palju nimelt meie siin teha jaksame, seda näitab tulevik.

* * *

Üksikute ülesannete ja nende täitmise viis oleneb sellest, mida tahetakse kätte saada. Sellepärast on töökorralduse mõttes ütlemata tähtis kasvatuse eesmärki kindlaks teha. Kas võib aga kasvatuse üleüldse mingit eesmärki olla? Nii kaua, kui meie ei tea veel seda, kuhu on sihitud looduse üleüldine sündmustevool, niikaua jääb ka inimkonna ülesanne meile otsustamata probleemiks. Kas on siis põhjust ja mõtet juurelda küsimuste kallal, mida võib olla alles kauges tulevikus saab otsustada ehk mis, võib olla, isegi peab otsustamata jääma?

Meie ei ütle ennast lahti ka kõige suuremate küsimuste harutamisest, ehk õigem — nad tekivad meil ise, kui me ka neist lahti saada tahaksime. Näeme aga, et meie ei suuda üleüldist vastust anda, siis peame küsimuse tegelisest küljest üles seadma. Nii siis ka siin, otsustamata jättes, mis kasvatuse lõpulik siht on, vastame küsimuse peale, osaliselt ära määrares, mida praegu peaksime püüdma kasvatuse abil kätte saada. Leiame selle osalise küsimuse peale vastuse, siis on lootust kord ka üleüldist sihti leida. Siin tarvitaksime sama meetodi, mida täheteadlased tarvitavad taevakehade liikumise määramisel: märgitakse üles üksikud punktid, milles keha viibib, leitakse üks osa teest ja selle järel määratakse kindlaks kõik tee.

Tegelikule jooksvale kasvatustööle sihti määrares võiksime kõrvale jätta kõik muu ja kasvatustööd hinnata kasulikust seisukohast: kõige pealt tohiks kasvatusest häid tagajärgi oodata kasvatatav isik; kehaliselt ja vaimliselt peab ta saama eluvõimsaks üksuseks, kes valmis oleks võitma vastutulevaid raskusi. Looduses ei ole aga nähtavasti üksikul isikul iseäralist tähtsust; siin on suurmajapidamisega tegemist, kus terved liigid üksteiseda võitlevad, tõusevad ja kaovad. Võitluse tagajärg oleneb muidugi ka iga liigi üksikute indiviidide tublidusest ja liigi kui nende indiviidide kogu üleüldisest elujõust. Inimkonnas on liigiks kitsamas mõttes iga üksik rahvus, mille elujõu määraks on tema liikmete tublidus ja nende organiseerimise võime. Laiemas mõttes on terve inimkond suur liik, mille liigetel paljud ühised huvid on. Kultuuris peegeldub terve inimkonna koondumine mitmesuguste raskuste võitmise asjus. Nõnda ei saa lõppude lõpuks kasvatuse ülesande määramisel üksiku isiku kasu ainsaks mõedupuuks tarvitada; kasvatuse peab ka rahvaste ning terve inimkonna saatust juhtima ja nende arenemise tõukejõuks olema.

Siit järgneb osalt ka vastus kasvatustöö üleüldiste meetodide kohta. Teguvõimsalt arenenud isik kultuuriliselt arenevas ühiskonnas tekib loomulikult kõige kergemalt siis, kui kasvatustöö ei ole kitsalt individuaalne ega ühekülgiselt sotsiaalne — kasvatustöö korraldus peab võimaldama ja juhtima isiku kui ühiskonna liikme õiget arenemist.

* * *

Missugused oleksid need abinõud, mida kasvataja nii kodus kui ka koolis peaks tarvitama ülesseatud eesmärgi kättesaamiseks? Praegu valitseb siin, asja üleüldiselt võttes, suurem korralagedus, kui ühelgi muul alal. Kaugelt suurem osa lastevanemaid ja õpetajaid sattub kasvataja ametisse täiesti kogemata ja ette valmistamata. Praegusel ajal on igal majapidajal vähemalt mingisugused teadmised taimede ehk loomade kasvatamise kohta, mida ta ühel või teisel viisil on omandanud. Võib ütelda, et suur osa meie põllumeestest oma põlluharimises kui ka karjakasvatamises teaduslikult põhjendatud viisisid tarvitab.

Kas võime sedasama ütelda vanemate ja isegi õpetajete kohta lastekasvatuse asjus? Imelik lugu! Inimene kindlustab ennast igapidi võitluses

olemise eest, tunneb sel alal oma ümbrust, oma vaenlasi ja abilisi, mõistab neid igaviisi kasutada, aga ennast ei tunne ta mitte. Oma lapsi tahab ta samati loomusunni juhil kasvatada nagu seda iga loom teeb, kes oma järeltuleva soo eest hoolt kannab; siin on aga suur vahe vahel ja seegi inimese kahjuks: loom kasvatab oma lapsi instinkti mõjul, mis tekkinud on sadandete ja tuhandete põlvete jooksul ja mis selle loomaliigi jaoks otstarbekohane on. Inimene on aga kultuuri loomisega endiselt pinnalt lahkunud; paljud instinktid on oma väärtuse kaotanud, kuid nende asemele ei ole suutnud uued tekkida, kultuur on andnud instinktide asemele uued abinõud, mis sagedasti palju väärtuslisemad ja kindlamad, kuid kasvatuses, nagu tähendatud, ei tarvitata neid mitte. Sellest tulebki, et inimene oma lapsi üleüldiselt halbade tagajärgedega kasvatab; see asjaolu tõstab märksa „nurjaläinud laste“ arvu.

Meie ees seisab raske ülesanne — tublide inimeste kasvatamise meetodi leida. Nagu nägime, ei suuda instinktid meile sel alal suurt pakkuda; inimkonna tuleviku pärast on kisendav vajadus teaduslikult põhjendatud kasvatusviiside järel.

Laps on elav olemus. Kui kasvav organismus on ta bioloogiline üksus, kui inimene on ta ka psüholoogiline üksus. Sel bioloogilis-psüholoogilisel üksusel on pärivuse teel saadud liigi üleüldised omadused, millel aga midagi juures on, mille poolest ta teistest lahku läheb — see on tema individuaalne iselaad. Liigi üleüldiste omaduste poolest on ta võrdmõetne, iselaadi poolest aga erimõetne olemus. Praeguse kasvatuses kõige nõrgem külg on nimelt see, et ei mõisteta arvesse võtta lapse individuaalseid iseäraldusi, vaid kõik tõmmatakse ühe liistu peale.

Tahame õigest kasvatuses kõneleda, siis peame suutma ära määrata, kui palju on lapsel omadusi, mis on üleüldised ja pärivuse teel saadud, ja missugused omadused olenevad tema kui isiku iselaadist; peame teadma, kas ja mil määral võime neid omadusi muuta, kui kaugemale võime lapse iselaadi paenutada, et ta ei murduks; meil peab ka selge olema, kui kaugelt on olemas tarvidus ja võimalus inimest seltskondlise olemusena ühtlasi ka individuaalselt kasvatada.

On põhjust tõendada, et praegu on ajajärk, kus kasvatuses teaduslikele alusele rajamisega tööl ollakse. Loodusteadus pakub meile kindlaid andmeid inimese füsioloogiliste tarviduste kohta, hingeteadus tahab sedasama pakkuda inimese sisemisest hingeilmast; ta võib seda juba osalt teha, tal seisab aga veel palju tööd ees. Tähtis on siin see, et hingeteadus on asunud katselisele alusele ja on loovutud vaatlemast lapse hinge kui iseäralist substantsi, mil ei ole mingit ühendust tema kehaga ja mille uurimisel teadus võimetu olla. Füsioloogia ja hingeteaduse najal kerkib üles uus teadus — katseline kasvatuses teadus. Veel ei ole ta laiemates ringkondades tuttavaks saanud, ei ole seal ka iseäralist tungi kasvatuses teaduslikele ja katselisele alusele paigutamise vastu märgata, kindel on aga, et kasvatuses teadus on õigele alusele asunud, ja loodame, et selle tagajärgi varsti näha võib.

Tahes ehk tahtmata peame ka meie, Eesti õpetajad, oma töös sama rada käima. Meie võime küll laenata üleüldisi teaduslike väiteid ja neid omas töös juhtnõuiks võtta, kuid ühes asjas ei pease meie iseseisvast töötamisest mööda: Eesti lapse hingeilm tema iseäraldustega on meie uurida, vaevalt võib loota, et selles küsimuses meile mujalt abi tulla. Ei ole ka sellest küll, et ainult õpetajad kasvatuses teaduse saavutusi arvesse võtavad; kodu, kool, ühiskond — kõik tulevad uuel alusel tööle rakendada, kõigi nende tegevust tuleb kokku kõlastada. Üleüldine kasvatuses teadus uuendamine ja teaduslikult põhjendamine on meie esimene ja suurem ülesanne.

* * *

Sellest järgneb, et meie tööpõld ei ole piiratud kooli seintega; kodus

ja seltskonnas peab õpetaja kasvatustööd juhtima ja sel alal mõju avaldama. Meie jõud on aga väike, sellepärast koondame teda tegeliselt vististi kõige enam kasvatustöö korraldamiseks koolis.

Mingit kindlat piiri kodu ja kooli ülesannete vahel tõmmata oleks aga raske; kui näib, nagu oleks siin suur vahe olemas, siis on iseäranis meil see vahe kunstlikult loodud: kool pidi olema asutuseks, kus iga laps pidi kaotama need omadused, mis ta kodust ligi toonud, ta pidi isegi omandama võera rahva hinge ja iselaadi. Meie tekkiv kool peab siin järsu pöörde tegema — ta peab omas töös ühinema teiste kasvatustöö teguritega, koduga ja ühiskonnaga. Endine vahekord, et kool ainult õpetas ja kasvatamise jättis kodu ning seltskonna hooleks, peab jäädavalt kaduma. Kool ei tohi mitte ühestki küsimusest kasvatuse alal kõrvale põigelda, trööstides, et seda keegi teine lahendab. Nõnda peab siis kool nooresoo üleüldise arenemise juhiks saama.

Kui palju on meil veel siin teha! Kõige pealt peame muutma kooli üleüldiselt kättesaadavaks asutuseks. Meie hüüdsõnaks on sunduslik, vähemalt seitsmeaastane algharidus, mele oleme juba selle teostamisele asunud, kuid karta on, et see kerge ei ole. Meie tahame anda võimalust igale ühele peaseda kooli kõrgemale astmele vastavalt oma soovidele ja kalduvustele, selleks loome ühtluskooli. Ka siin on senni rohkem hüüdsõna ülesseadmisega kui tegelise läbiviimisega tegemist olnud. Üksikute kooli astmete ja tüüpide vahekord on veel väljakujunemata ja tume. Tuleb otsustada, missugused üleüldishariduslikud ja erioppeasutused — lasteaiast ja algkoolist peale kuni kõrgema õppeasutuseni meil luuata tulevad; peab valmistatama neile õppekavad, kuid õppekavade läbiviimine on ühenduses õppeabinõude ja koolikirjanduse küsimusega, kus meie täiesti vaesedlapsed oleme; koolide loomisel tundus suur puudus kooliruumide järel — on tegeliselt võimata läbi viia mõnda kõige paremat kasvatust just ruumide puudusel.

See on kõik enam ehk vähem asja väline külg, mille korraldamises meie loodame tagajärgi saavutada. Hoopis raskemaks lähevad ülesanded, kui meie kooli sisemiselt tahame selleks asutuseks teha, mis meie noorsoo kasvatust aja nõuetele vastavalt juhiks. Ühest küljest meie oskamatus ja puudulik ettevalmistus, teisest küljest aga tegeliku elu ja teooria lahkuminek, mis võib olla peaaegselt sellest tuleb, et meie mõnda tegurit kõrgemalt hindame kui ta tõsine väärtus on. Võtame näituseks õpilaste individuaalse arenemise ja õppekavade lepitamise küsimuse.

Ühest küljest tahame õpilast kui isikut kasvatada, temale võimalikult laia arenemisvõimalust pakkuda, teisest küljest toonitame aga alati, et elu nõuab meilt suure hulga keelte mõistmist ja paljude teaduste õppimist, mis teatud kordadel õpilase huvidele sugugi ei vasta ja isegi tema arenemise peale kahjulikult mõjuvad. Keelte osa õppekavades, teiste õppeainete ulatus ja sunduslikkus, nende jaotus aastate ja tundide arvu järel — meil tuleb veel kaua neid küsimusi sõeluda, enne kui rahuloldava vastuse anname, mis ei põhjene mõnesuguse eelarvamise peal.

Õppetöö korraldusest oleneb töövõimalus ja töövõiljakus. On juhtumisi, kus seatakse üles nõudmised, mida täita ei suudeta ehk mida täita oleks mõtteta. Iga korralduse juures peaks sellepärast olema kindel arvepidamine energia tarvituse kohta kasvatustöös; ei tohi olla midagi üleliigset, asjata koormavat.

Kui meie tõesti ühineksime kooli kasvatustöö ülesannete suurendamise mõttes, siis jääks ometi terve rida kõige tõsisemaid küsimusi, mis teravaid vaieldusi sünnitavad. Kool peab lapse hinge kasvatama; tekib küsimus, missuguste abinõudega: kas usuõpetus ehk moraal, kas mõlemad teineteise kõrval ehk ei mingit välist, vormilist moraalil-

õpetustega eetikat, vaid sellekohaselt juhitud üleüldine kasvatus; mis lapse hinge leida suudab ja lapsi ennast seda leidma paneb?

Meie ühineme ka soovil, et kool peaks kasvatama laste tundeilma ja meelekujutust; läheme aga selleks teed näitama, siis tõuseb kõige suurem tüli.

Igäüks tahaks lastest kasvatada tahte- ja teguvõimsaid inimesi, kuid raske on abinõu leida, mis kõiki rahuldaks. Kas töökoool ehk mõni teine abinõu seks kohane ja kuidas seda tegeliselt läbi viia? Tahame lapsi isetegevusele kihutada, kõneleme õpilaste omavalitsusest koolis, tegeliselt aga võitleme igasuguse isetegevuse vastu; tahame õpilastest kasvatada iseseisvaid algatusvõimulisi kodanikke, selle juures piirame aga igaviisi nende iseseisvust, vaatame, et nad ei peaks teisiti mõtlema kui meie mõtleme. Meie paneme siin maksma igasugused sundused ja karistused, mis juures tihti ei saa põhjust näidata, mispärast last karistame, kas selle eest, et lapsel oma arvamine ehk selle pärast, et tal üht või teist laadi sobimata iseloom on, ehk on ta kurjategija, keda karistama peab. Rahutuid ja mitte normaalseid lapsi katsume, kui nad meile peavalu sünnitavad, „tule ja möegega“ parandada, ilma et küsiksime, kas on tegemist mõne orgaanilise veaga, mida arstima peaks. Tulevasi riigikodanikka ja seltskonna tegelasi tahame ette valmistada kodaniku õpetuse abil, õpetajail on see aine alles tume ja ainult õppeainega ka kõike kätte ei saa.

Meie tõendame, et tahame kasvatust omapäraseks teha, kuidas teeme aga seda? Suur osa õpetajaist on ise alles võera kasvatus mõju all. Meie katsume seda ülesannet kodu ja ümbruskonna tundmise õpetamisega täita; tegeliselt aga muutub see, mis peab olema terve õppetöö põhimõte, enamalt jaolt kõige igavamaks õppeaineks. Rahvusline ja ilmakultuuri mõte on meil segamini, ei suudeta kindlaks teha, kui palju kasvatus ühe ehk teise mõju alla peab paenduma. Ka küsimus, kui kaugelt kool poliitiline ehk mittepoliitiline peab olema, ei ole ühist vastust leidnud.

Kooli tervishoidlist külge tunnistame kõik väga tähtsaks, kuidas on aga sellega tõepoolest lugu? Koolimajade õhu ja valgusepuudus on asja väline külg, millest nii ehk teisiti mööda peaseme; võiksime sooja eineandmist korraldada, ka kooliarstid võime ametisse panna, kus neid veel ei ole, kuid sellega ei ole veel kaugeltki kõik üteldud. Võtame kõige üleüldisema nähtuse — lapse kehalise arenemise ja õppetöö vahekorra. Meil on küll lentsõnana teada, et lapsel teatud ajajärkudel oma iseäraldused on; kas võtame neid aga tõepoolest arvesse? Meie kõneleme ka hinge tervishoiust, otsime seks abinõusid, kuid ei ole siin sammugi edasi jõudnud. Muu seas seesuguses tähtsas asjas, nagu ühiskooli küsimuses, mil oleks sõna kaasa rääkida õpilaste kehalise arenemise ja hingetervishoiu kohta, ei ole kaugeltki ühisele otsusele jõutud. Koolis tahaksime lapsele tervishoiu kui õppeaine abil juhatust anda puhtuse pidamises, toitluses, haiguste vastu võitlemises jne. Jõuame aga siin küsimuse juurde, kas ja mis määral lastele selgitust anda suguliste küsimuste üle, siis on vaateid nii palju kui vaidlejaid.

Üleüldiselt võetud on ka kodune kehaline kui ka vaimline tervishoid meie rahva nõrk külg, mida kasvatajatel arvesse tuleb võtta. Vaimline tervishoid on iseäranis sõja ajal kannatanud; perekondlik moraal on paljudel juhtumistel langenud; tihti satub laps kihvitatud õhkonnast kooli, kus teda meie praeguste kasvatusviiside juures raske ravitseda. Sellega ühenduses tekib ikka ja alati kokkupõrkeid kodu ja kooli vahel. Ühest küljest ei ole kool oma õpetuse ja kasvatus poolest täielik, teisest küljest on ka perekonnal oma nõrgad küljed. Nende kahe teguri koostöötamine ja vastastikkune teineteise edenda-

mine ei tohiks mitte paljaks hüüdsõnaks jääda. Vanemate koosolekud, isegi kursused tuleksid iga kooli juures korraldada, kus neile kasvatustöös juhatast antakse.

Kool on, üleüldiselt võetult, juba aastatuhanded vana, kuid veel praegu ei ole selleks ühist mõedupuud, et ära määrata, mis on hea kool. Tuhanded ja miljonid inimesed õpivad koolides ja lahkuvad sealt, ilma et kool nende saatuse vastu kuidagi huvitust tunneks. Missugune mõju ühel või teisel kasvatusviisil ehk süsteemil lõpulikult inimese peale on, sõda ei ole senni katsutud laiemalt määrata ja karta on, et meie seda ka ligemas tulevikus määrata ei saa. Leitakse aga siin õige määramise viis, siis saaksime varsti tegeliste tagajärgede najal kasvatustöös tuntavat parandust läbi viia. Igatahes peaks kooli ja endiste õpilaste vahel kindel side olema; sel ei ole ainult eetiline, vaid ka suur tegeline väärtus. !

Missuguste abinõudega hoitakse ühendus alal? Üheks meie kool nõrgaks küljeks oli see, et temas saadud haridus suuremale hulgale kasvandikkudele „külge ei jäänud“. See ei ole mitte ainult meie sennise võerakeelse kooli puudus, vaid seda on ka mujal märgata, kus kool rohkem arenenud ja alati rahvakeelne olnud. Põhjuseks on vist küll ka see, et kool halb on; väga suurel mõedul peaks siin aga see kaasa mõjuma, et lapsed varakult koolist lahkuvad, kust nad kas uulitsa mõju alla sattuvad ehk raske töö need hariduse ivad unustavad, mida nad koolis omandanud. Siin on rohkesti tööd täienduskoolide, rahvaülikoolide ja raamatukogude avamises ning üleüldises väljaspool kooli hariduse korraldamises. Kool peab tõsiselt vaatama ka nooresoo liikumise peale ja teda jõudumööda toetama. Üleüldine teaduslise ja ilukirjanduse kasvamine ja kunsti edenemine mõjub siin tuntavalt kaasa; kuid siin tuleb lahinguid lüüa võitluses sopakirjandusega ja kõlbluseta kunstiga, mida mitte ainult kinodes rahvale ei pakuta ja mille mõju on sagedasti pahem kui harilikult arvatakse.

* * *

Seega ei ole kaugeltki ülesloetud need küsimused, mis õpetajat praegu huvitavad ja mille lahendamisele ta on asunud. Kui me ka kõik nad üles tähendaksime, neid kerkib igapäev uusi juurde, nende urv on lõpmata! Kui selle juures vaadelda tegelist elu, enesele vaimus kujutada pilti, kus meie õpetaja, sennini rusutud ja rõhutatud olevus, sagedasti ainuke ja toetuseta omas tegevuses, nende suurte küsimuste kallale asub, siis tekib kartus, et ta omale liig suured ülesanded võtab ja lõpuks ühegagi toime ei saa.

Tõepoolest ei ole aga Eesti õpetaja enam seesugune abitu ja mahajäetud olevus. Hariduslise sõjaväena on peaaegu kõik õpetajad keskliitu koondunud. Küll ei ole koondumine veel täielik, aga ta on lõpule jõudmas. Kui see sõjavägi, mille read iga päevaga arvu poolest kasvavad, ühisele tööle asub, siis ei ole ka kõige kaugema nurga õpetajal enam põhjust kaebada, et ta üksinda on. Tema töö leiab toetust mitmetuhande kaasvõitleja poolt, tema vaimline, õigusline ja majandusline seisukord on üleüldise kaitse alla võetud. Tõsi on, et meist paljud ei ole oma kutse kohaselt ette valmistatud ja sellepärast töö puuduvad soovivad tagajärjed. Kas oleme aga ise siin süüdlased? Antagu meile võimalus õppida, täieneda; antagu meile võimalus elada ja töötada, meie töötame lühikese ajaga Eesti õpetajaskonna ja Eesti kooli seisukohale, mille poolest meil ei ole tarvis teiste rahvaste ees punastada.

Aastakümnete jooksul on Eesti õpetaja ka siis osanud kultuuritööd teha, kui teda ennast ühes terve rahvaga püüti ära lüüa. Seesugust eneseohverdamise tungi on ajaloos vaevalt leida. Nõrk ja jõuetu oli ta, kuid ta suutis imesid teha. Nüüd on aeg, kus meie tahame tugevaks saada ja veel rohkem luua. Meie tahame ise oma kooli juhtida ja rahvast selle sõna tõ-

sises mõttes valgustada. Meil peab selleks aga ka võimalus olema; kooliseadus peab siin kindlustama õpetaja kui haridustegelase seisukoha; endine olenemine ülemuse vaadetest ja soovidest peab jäädavalt kaduma; peab tekkima õige vahekord riigi ja kogukonnaga, mis oleks aluspinnaks meie tulevasele tööle.

Eesti õpetaja! Sinu käes on rahva tulevik, sinu ulesandeks on teisi juhtida ja kasvatada; su töö ei pea aga olema mõistmata eneseohverdamine ja hävitamine — aita ennast ise, siis suudad ka teisi aidata!

J. Annuson.

Eneste keskel.

Alles Vene revolutsiooni päivil avanes Eesti õpetajatele võimalus kokku tulla ja eneste keskel olla. Senni on seda võimalust kahjuks vähe tarvitatud (osalt küll olude tõttu), kuigi õpetajatel on palju põlevaid päevaküsimusi, mis lahendamist ootavad.

Kõige pealt — organiseerimisküsimus. Visalt on ta senni edenenud. Igaüks omas kurus elades, lahus teistest, ei näi õpetajad nagu tundvatki ühinemise ja läbikäimise vajadust, ei näi tarvilikult hindavat koondatud jõu tähtsust. Paistab siin mingi passiivsus, loidus. On küll juba agramate ametivendade eestvõttel asutatud enamasti igal pool organisatsioonid, on isegi Keskliit, aga osa õpetajaid on jäänud — kõrvalt-vaatajateks.

Ei ole ka veel täielikule selgusele jõutud organisatsioonide laadi, sihi ega ülesannete kohta. Viimasel ajal on ses asjas siiski märgata kalduvust ametiühisuslikule alusele, mida tõsiselt tervitada tuleb. Et noored organisatsioonid alles saamisel ja kujunemas, siis ei moodusta nad veel silmapaistvat reaalselt jõudu ega suuda endid väljaspoole tarvilikult maksma panna.

Tekib küsimus, miks õpetajaskond kui proletaarilise intelligentsi tähtis osa, on püsinud loiumana ja vähem klassiteadlikumana kui, näit., töölised?

Ühistunde arenemist ja ühinemist on takistanud kõige pealt see asjaolu, et õpetajad elavad harilikult üksikesest eemal, mis raskendab läbikäimist. Pealegi talitas endine ülemus ümberrahvustamise sihis põhimõtte järele: divide et impera. Ei mingit organisatsiooni (peale abiandmise seltsi inspektori lahkel kaasabil!), ei mingit läbikäimist, ei mingit kollektiivset esinemist, ei ühiseid nõudeid! Pandi ametisse ja lasti lahti, keda taheti, saadeti teise kohta, kui arvati, aeti „pailaste poliitikat“ j. n. e.

See poliitika on jätnud õpetajaskonda sügavad jäljed. Suur osa vanemaist õpetajaist on jäänud araks, huvivaeseks, passiivseks. Energiisemad ja aktiivsemad isikud on koolipõllult enamasti põgenenud teistele tööaladele, kus rohkem õhku ja ülespidamisevõimalused avaramad. Püsima on jäänud need vähesed, kes täie hingega on koolile andunud. Muu on keskpärane.

Ja õpetaja aineeline järg! Ei ole kaua sellest, kui arvati palju olevat maksta 150 rbl. aastas, s. o. umbes 40 kop. päevas! Ja praegugi kadestavad õpetajad, keerulikkudest palganormidest hoolimata, lihttöölisi, küllalt teades, et nendegi palk ei vasta elukallidusele. Mitmes maakonnas pole enam ammu korralikult saadud sedagi palganatukest.

Et nõutada enesele väärilised elamistingimused aineliselt, õigusliselt peab õpetajaskond ise aktiivselt tegev olema. Kuid ka vaimlist tasapinda tuleb tõsta ajanõuetele vastavalt. Siit järgnevad ülesanded.

Ilmasõda on rüüstanud meie õpetajaskonda. Kurbkuulsa Kasso koraldus viis koolipõllult tapperi talgule elujõulisema osa õpetajatest. Paljud

neist puhkavad võõrsil — rahu nende põrmule! Teised on tagasi tulnud vaimliste invaliididena, raukadena. Wabastussõda on omajagu ohvrid nõudnud. Teiselt poolt on sõja kestvusel koolipõllule valgunud palju neid, kes enese ettevalmistamise poolest ei vasta nõuetele. Ja kes ametlikus Vene koolis ettevalmistatud õppejõududestki usaldaks tõendada, et ta seisab ajakõrgusel! Uus olukord seab üles uued nõuded, millele ei vasta isegi kõige kangemate diplomitega varustatud isikud. Nii seisab siis kõigil õpetajatel ees põhjalik eneseharimine, uutele oludele kohanemine. On tarvis lugeda sellekohast kirjandust, reisida, kuulata ettelugemisi, tundma õppida uusi pädagoogilisi voolusid ja methodilisi käsitusviisid jne. jne. Selleks tuleb elule kutsuda oma häälekandja, asutada rikkalikud, kergesti kättesaadavad raamatukogud, korraldada pikemaid ja lühemaid õppereisusid kodu- ja väljamaale, soetada elavat läbikäimist ametivendega jne. Ühesõnaga — sennisest kohmakast külakoolimeistrist, kes talvel lapsi õpetas ja suvel leivaraha teenis, peab saama uue rahvakooli moodne õpetaja, kes oleks loovaks kunstnikuks omal alal.

Loomulikult peab ka õpetaja aineeline seisukord märksa paranema. Ta ei tohi saada oma töö eest milgi tingimusel vähem tasu kui maks-takse teistel vastavatel aladel, vaid ennemini rohkem, sest ta töö on rahva tuleviku mõttes vastutusrikkam ja tähtsam kui mitmel teisel ametnikul.

Edasi peaks õpetajaskonnal olema õigus ja võimalus otsustavalt kaasa kõnelda kõigis tähtsamais kooli- ja hariduselusse puutuvais küsimusis. Õpetajate esitus peaks moodustama mingi hariduskoja, nagu Öhtu-Europa (Saksa, Inglis) töö- ja majandusparlamendid, põllutöökojad jne., mis osa võtaksid kooliseadusandlusest, vastutavamatele kohtadele hariduse alal isikute määramisest ja koolipoliitika juhtimisest. Ka uute õppejõudude ametisse panek sündigu organiseeritud õpetajaskonna nõusolekul,*) samati peaks ka lahtilaskmise puhul kohaliku õpetajate organisatsiooni arvamist ja seisukohta tähele pandama.

Et enesest moodustada seesugust reaaljõudu, millega rehkendataks, peab õpetajaskond ühinema viimse liikmeni. Aga see ühinemine ei tohi olla ainult väline vormitäitmine, vaid ta aluseks ja sideaineks olgu tugev ühistunne, mis teeb rühma tugevaks. Ühistunne on meie õpetajaskonnas alles kaunis nõrk, nagu selgus okupatsiooni ajal, kus mõnede ametivendadele (kui neid nii võib nimetada) midagi ei maksnud lahtilastud õpetajate kohtadele asuda.

Kui tahetakse vabaneda kurnamisest ja survest, kui tahetakse enesete kindlustada inimeseväärilisi õigusi ja ülespidamist, siis tuleb asuda ühiselt võitlema nende eest, teades, et ollakse osa suurest proletaarlise töörahva väest, kellele antakse ainult nii palju, kui palju ta jõuab kätte võidelda.

Organiseerimistöös peetagu silmas tuttavat väidet, mis vähe teisen-datult ütleb: õpetajate vabastamine on nende eneste asi. Sellepärast jäetagu juhtivalt kohtelt eemale igasugused vaimulikud ja teised nendesarnased lahked hoolitsejad: nad on ainult takistuseks, nagu teame, näit., Viljandimaalt, kus tõsine organiseerimistöö võis alata alles siis, kui pastor juhtivalt kohalt kõrvale jäeti. Varemalt ei pidanud sealne õpetajate selts tarvilikuks keskkliidu liikmekski astuda. Hiljuti lahkunud „juhtide“ tegevus, õieti tegevusetus, paistab seda iseloomulikum, et Viljandimaal mitmel pool juba aastate kestes töötasid koolip. abiandmise seltsi osakondade nime all rühmad, mida kergesti oleks võidud ära kasutada organi-seerimise sihis, kui seda oleks tahetud.

*) Kooliseaduse eelnõusse ongi võetud vastav punkt, mis käib järgmiselt: Õpe-taja valimisel tuleb kandidadilt nõuda tunnistuse ettepanemist tema endise teenistuse koha õpetajate ametiühisuselt, et viimane ei ole valitava vastu professionaaleetika seisukohalt.

Laadi poolest tuleks jääda Keskliidu poolt mitmel puhul soovitud väikeste rühmade või ühingute juurde, kelle liigeteks kuuluksid ligema ümbruskonna õpetajad. Liiga suur tegevuspiirkond raskendab liigete kooskäimist ja takistab seega edukat tööd. Sage kokkupuutumine on aga väga tarvilik vastastikkuse tutvunemise ja ühistunde arendamise mõttes. Iga rühma liige omab õiguse rühma tegevusest osa võtta ja tarbekorral rühmalt ehk tervelt õpetajaskonnalt toetust ja kaitset saada. Ühtlasi peab ta võtma enese peale teatavad kohustused liikme- ja toetusrahadena, ning, mis tähtsam, peab korralikult täitma kodukorra ja üleüldse kutse-eeetika nõudeid, eestkätt just solidaarsuse suhtes. Seda tuleks liigete vastu võtmisel silmas pidada ja vastu võtta ainult neid, kes üleüldisele asjale kaasa tunnevad. Liikmeks astumise sundmusega saadaks kätte küll rohkearvulise kogu, millel ei ole aga seesmist sidet ega jõudu. Parem juba loobuda ünistusest kõiki ühendada ja luua organisatsioonid, kes teadlikud oma ülesannetest.

Tähendatud algüksused ühineksid maakondade viisi liitudeks ja viimased jälle keskliiduks. Kuidas seda tehniliselt kõige paremini korraldada ja missuguses vahekorras peavad olema ühinged ja liidud, jäägu erikirjutuse arutada.

Lõpuks olgu tähendatud, et meie õpetajaskonnal tuleb esimesel võimalusel otsida sidet ja läbikäimist teiste maade ja rahvaste õpetajate organisatsioonidega.

J. Piiskar.

Kehalik kasvatus.

Suurema osa lapseeest ja nootusepäivist saadab laps koolis mööda.

Kool võtab lapse oma mõju valda ta kõige vastuvõtlikumal ajal ja peab teda oma paelus aastate vältusel. Ta surub sellega jäädava pitsari lapse vaimlise ja kehalise arenemise peale.

Kooli vaimu harivat mõju ei tule mitte salata, kuid lapse kehalise kasvatus on ta peaaegu täiesti kahe silma vahele jätnud. Õigemini, lapse keha ei ole ta vaimuga mitte ühte viisi haritud ja kasvatatud. Ta vaimu hariduse heaks on palju tehtud, ta keha arenemise kasuks aga peaaegu mitte midagi. Sellest siis ka tuleb, et lapse kehaline arenemine koolis ta vaimlise edasijõudmisega sammu ei pea. Nad ei arene kõrvuti, vaid teineteise kulul: lapseteadmiste summa kasvab kuudega, ta kehaline jõud nõrkeb nädalatega.

Selles kontaktis on midagi nõiduslikku. Ta on nii silmatorkav, peaaegu käega katsutav, ka võhikule selge, kuid siiski ei leita abinõusid, kuidas sellest pääseda.

Lapse kooli vastuvõtmisega võtab kool ka suure ja raske kohustuse oma peale. Ta peab last kasvatama, see on igakülgset välja arendamist. Kool teeb seda enamasti ühekülgset. Ta harib vaimu, kuid ei terita tervist. Ja ometi ei saa ühte teisteta ettegi kujutada.

Keha on vaimu kodu, nagu maja on perekonna kodu. Nad on lahutamata. Sellepärast peab ka hoolekandmine nende eest lahutamata ja ühtlane olema.

Praegune kooli kasvatus on teatavas mõttes pankrotti jäänud. Ia ei ole noort inimest mitte igakülgset välja arendanud, vaid on teda kaheks käristanud ja ühele nendest osadest ülekohut teinud.

Üleüldiselt on tuntud sõna: koolihaigused. See kõlab juba päris imeilikult. Saada laps kooli ja ta hakkab veel koolihaigusi põdema, mitte üht haigust, vaid koguni mitmeid. Ja need haigused võtavad seda enam maad, mida kauemini laps koolis käib, ja mida kõrgemale klassi ta jõuab, seda rohkem ta neid omandab.

Koolihaigused on õige mitmekesised.

Esimesel kohal seisab siin laste peavalu, verevaesus ja närvilikkus. Nad tulevad ka üksikult ehk kõik kolm ühenduses ette. Nende kannul käivad ka rahutu uni, söögiisu puudus ja teised sellesarnased nähtused. Lapsed, kes enne kooli ei teadnudki, mis peavalu on, kannatavad tema all esimesel kooliaastal juba. Kuid kooli vaheajal ei tule lastel mitte peavalu ette — parem näitus kooli hävitavast mõjust lapse õrna organismuse peale.

Õnneks kaovad suurelt osalt kõik need nähtused koolist vabanemise ja noore inimese elusse astumisega ära. Ühes nendega unustatakse ka kooli pingid ja must tahvel.

Halvem on lugu silmadega. Alalise silmitsemise tagajärjel, iseäranis siis, kui seda mitte teatavas kauguses ei tehta ja valgustus paha on, muutuvad silmamunad lihaste surumise all pikerguseks ja teevad kaugele nägemise vaevaliseks — areneb aegapidi lühike nägemine ehk myopia. Seda on sellekohased uurimised ja arvustiku andmed mitmel korral kinnitanud. Need andmed ütlevad meile ka, et kooli alumistes klassides vähe lühikese nägemisega lapsi on, kuna see arv klassi klassi, aasta aasta järele suureneb.

Ja sellest haigusest ei saa enam mitte lahti. Ta jääb eluajaks nõnda nagu kool teda on „kasvatanud.“

Samati on lugu ka selgroo kõverdustega. Alalise ja kauase istumise tagajärjel halbade pinkide peal lõdveneivad lapse selja lihaksed ja väsivad ära. Laps najatab end vastu lauda, hoiab end viltu, võtab niisuguse aseindi, nagu see keha raskusele kõige kohasem on. Pika peale harjub organismus sellega, tahab alati najatada ja ennast vildakult hoida. Sellest sünnivad mitmesugused selgroo kõverdused, küll ette, taha ja külje peale.

Ka see haigus võtab seda enam maad, mida kauemini laps koolis käib ja kooli pinkisid hõõrub.

Õnneks astub ka siin pärastises elus loodus parandavalt vahele. Nii mõnigi kõverdus kaob. Elu teeb nad sirgeks.

Peale nende eriliselt koolihaiguste tuleb koolis ka muid haigusi ette mis koguni taudina võivad laiali laguneda, kui koolis tarvilik tervishoidline ja arstlik järelevaatus puudub.

Kui me nende haiglaste nähtuste põhjusi hakkame uurima, siis peame küll paljude teiste põhjuste hulgas esimesel kohal laste pinkide külge kinni naelutamist niisama ka ühekülget vaimuharimist nimetama. Siit tuleks alata ja seda külge kooli elus lahendada.

Lapse keha ja vaimu harimise peale tuleb ühesuguse pilguga vaadata ja ühte viisi rõhku panna.

Nad on mõlemad üheväärtuslised ja nõuavad selle tõttu ka ühesugust käsitlemist.

Senni on koolides ainult võimlemist ehk gümnaastikat õpetatud, kuid sedagi ainult paar korda nädalas ja nii nagu kõrvalise õppeainena, mida igalpool kergelt võetakse ja niisama kergelt, see on mitte tõsiselt õpetatakse, muidugi mõned erandid välja arvatud.

Võimlemist tuleb kõige laiemas mõttes võtta ja temaga ka kõik teised füüsilise kasvatuse abinõud ühendada.

Harjutusi ei tule mitte üksinda kinnises ruumis pidada, vaid veel tihedamini vabas õhus lahtise taeva all. Mitte üksinda marssimine ja käte väljasirutamine ei ole kasulik, vaid niisama hea on ka jää peal uisutamine, lume hanges kõndimine ja kelguga liulaskmine. Kevade ja suvi paneb omad pillid hüüdma, mille järele lastel tuleb tantsida. Kevade on ekskursioonide aeg, jalapalli ja murutõnise hooaeg.

Suvel tuleb aerutamas käia ja lainete mängust oma keha peal lõbu tunda.

Nii siis on kehaliste harjutuste valik suur, mitmekesine ja huvitav. Nende mitmesugune kombineerimine ja aastaaegade tähelepanek võib kõige paremaid tagajärgi saavutada.

Muidugi tuleb ka siin lapse iseloomu, ta vanadust ja jõudu arvesse võtta ja sellekohaselt toimetada.

Kehalise kasvatusel lihtsam ja arusaadavam ülesanne on tervise allshoidmine, mis nagu kõigile inimlikele mõnudele algallikaks on.

Edasi nõutakse temalt, et ta organismuse vastupanelikuks ja tubliks teeks. Ei tohi ka unustada keha osavust ja väledust, niisama ka liigutuste kergust ega paenduvust.

Kehaliste harjutuste tagajärjed on head, kui neid mõõdukalt ja teadlikult käsitletakse. Lapsed, kes palju jooksevad, värskes õhus viibivad, mängudest osa võtavad ja võimleavad, on alati terved ja prisked, vastupanelikud tõbedele, võrsuvad kehaliselt ja edenevad vaimliselt hästi.

Ka teistsugused, otse vastupidised tagajärjed võivad neil harjutustel olla, kui neid vöõriti käsitletakse.

Nad võivad keha vormide kujunemise, niisama ka hingamise ja südame tegevuse peale takistavalt mõjuda.

Teine tähtsam ülesanne kehalistel harjutustel on puhas kasvatusline ehk pädagoogiline. Nagu kooliõpetusel üleüldse, nii on ka kehalistel harjutustel ainuke siht: igakülgsest harida ja kasvatada inimest, teda vaimliselt ja kehaliselt ühte viisi välja arendada. See on siis võimalik, kui kehalik kasvatus teaduses ette nähtud ja elus proovitud kindla kava järele läbi viiakse.

Edasi suudame harjutuste abil mõnda keha viga parandada, mõnda kõverust õiendada. Nii võime harjutuste varal mõnda selgroo kõverust õigeks muuta, niisama ka kitsast rinnakorvi hingamise harjutuste abil vähe laiemaks paisutada, kuulmise teravust teritada jne.

Kehalistel harjutustel ei tohi koolis ühtki kõrvalist maiku juures olla. Nad olgu puhas kasvatuslised ja tervishoidlised.

Otstarbekohane kehalise kasvatusel läbiviimine koolis ja kodus nõuab, et tema ülesannetest õieti aru saadaks ja teda õigele antropoloogilisele alusele seataks.

Juba vanad roomlased olid tähele pannud, et harmooniline kasvatus kõige parem kasvatus on. Nad pidasid seda tõsiasjaks, et sinult terves kehas võib terve vaim elada. Sellega tabasid nad igavest tõde, mis kõigutamata nii minevikus kui ka olevikus. Nende — *mens sana in corpore sano* — on kõige tõsisem sõna, mis iialgi lausunud.

Kõik meie püüdmised uue kooli heaks oleksid asjatad, kui koolimajas, need õpetajate ja õpilaste kodud, jääksid endisteks. Nad peavad ajakohasteks muutuma. Nende ehituse viis ja sisseseade peab kooli tervishoiu nõuetele vastama. Kooli juures olgu kooli aed ja kooli õue. Hea joogivee eest tuleb hoolt kanda, niisamati tuleb ka lõunaeline lastele kättesaadavaks teha.

Aasta 20-ne eest oli meil maal sellepoolest asi päris halb. Kuiva, kodus kaasa võetud söögiga — leivakotiga — pidi laps terve nädala ära elama. Ja see kordus terve talv nõnda. Ainult laupäeva õhtul ja pühapäeval sai laps kodus sooja toitu, suppi ehk mõnda rooga. Kuus päeva nädalas pidi ta kuiva toiduga, leiva, liha, kohupiima ehk võiga leppima. . .

Kas praegu ka kuskil niisugust laste toitmist ette tuleb, ei tea ma ütelda, kuid niisugune viis tuleb täiesti hukka mõista ja otsekohest paandust nõuda.

Koolid tulevad arstide valve alla seada, kes tervishoidliselt selle sõna täies ulatuses nende järele valvavad, niisama ka õpilased tervislikult järele vaatavad ja õpetajatele tervishoiu küsimustes juhatus annavad.

Tervishoid olgu koolis sunduslik õppeaine.

Kehaliste harjutuste õpetaja olgu eriteadlane omal alal, ainult siis suudab ta oma ülesande kõrgusel seista.

Õpetajate seminaarides tulevad füüsilise kasvatuse eriteadlased ametisse seada, kes tulevasi õpetajaid ette valmistavad.

Tartu ülikooli juurde tuleb kehalise kasvatuse professor sisse seada, kus seda ala igakülgselt uuritakse, õpitakse ja õpetatakse.

Meditsiinis on arstide tegevuse kohta ütelnud olemas, millest iga arst kinni peab. Ta kõlab: nil nocere, see tähendab, kui sa kasu ei suuda tuua, siis ei tohi sa vähemalt mitte kahju teha ehk teiste sõnadega: olgugi sinu tegevuse kasulikkus kahtlane, kuid kahju ei tohi sina mitte sünnitada.

Selle põhjusemõtte peaks ka kool omaks tunnistama. Ei suuda ta last mitte kehaliselt edendada, kuid selle eest peab ta ometigi vastutama, et laps kehaliselt ei kannataks ja mõnda koolihaigust ei omandaks.

Vähemalt seda tohiksime tuleviku koolilt nõuda.

Ja ometi on võimalik keha ja vaimu nõudmisi ühte sulatada, neid teatavasse kokkukõllasse viia.

Enam kui suured rahvad on siin suutnud korda saata väikesed põhjamaad.

Kehaline kasvatus on nendes kareda ilmastiku maades edenenu ja nende noorus on tervem ja värskem kui mujal.

Terve ja alati noor Põhjaviim lehvib nende maade kohal, ühendab neid ja seob neid üheks hõimuks.

Püüdkem ka meie selle Põhjaviimu osaliseks saada ja olgem tegevad, et teda mõista ja täisõiguslise liikmena Põhjamaade tegevusest osa võtta.

A. L ü ü s.

Haridustöö väljaspool kooli.

Rõhuv enamus rahvast igal maal peab leppima ainult algkooliga. Tuntav protsent neidki ei lõpeta teda, vaid on sunnitud ühel ehk teisel põhjusel enamalt koolipingilt lahkuma.

Riigil ei ole see mitte ükskõik, kudas tema kodanikud koolis käivad, missugune on nende haridusline tasapind. Moodne riik ei või haridus- asja jätta kodaniku eraasjaks. Üleüldse, seega ühes ka iga kodaniku enese kasu pärast segab ta end sellesse valda, võttes oma peale haridus- töö korraldamist.

Üks võrdlemisi uuematest aladest on väljaspool kooli haridustöö.

Moodne riik argumenteerib järgmiselt:

Meie kultuur on kiirel sammul edenenu. Teadus oma ülesleidus- tega põimib igal sammul igapäevast elu. Et kõige ümbritseva vastu tead- lik olla, temast aru saada, on tarvilik kodanikul seista teataval arenemise astmel. Algkooli haridust on seks vähe, et teadlikult vaadelda kõike ümbritsevat. Teravalt tundub see vajadus poliitilises elus. Igalpool lööb läbi demokraatiline laine. Riigi tüüril on rahvas. Et olevat keerulist riigiapa- raati juhtida, on tarvis laiemat haridust, kui suudab pakkuda algkool.

Edasi. Majanduslises elus on käimas teatav võistlus, maksab põhi- mõte: kõige vähema jõu kulutusega kõige rohkem kätte saada. Seda võib peale muude tingimuste ainult seal, kus tööliste töövõime on tarvi- lisel kõrgusel. Viimane nõue on läbiviidav ainult seal, kus rahva eelhari- dus on hea. Haritud tööline on tähelepanelikum, leidlikum, iseteadlikum, suudab keerulisemaid masinaid juhtida jne. Tagajärg sellest kõigest — seesugune tööline, seesugune rahvas suudab rohkem ja paremini valmistada tarbeaineid kui harimata. Algkooli teadmisi meie keeruliste tehniliste leidmiste juures on vähe.

Et algkooli haridust on meie kodanikule vähe, siis peab teid otsima tema täiendamiseks. Seks on tarvis korraldada väljaspool kooli haridustööd.

Seesugune moodsa riigi argumentatsioon. Seda räägivad haritud Europa riigid, kus on maksev koolisundus, kus algkooli kursus vältab 5, 6, 7 aastat ja rohkem. Mis on meil siia maani olnud seada selle kõrvale? Viletsa 3—4 talvise kooli, võeras keeles puuduliku õpetajate personaaliga. Ja selleski koolis ei käinud kõik. Tagajärg — algkooli lõpetaja (vähemalt maalt) veab vaevalt oma nime.

* * *

Ilmasõja keerus oleme sammunud üle öö demokraatlisemate rahvaste hulka ilmas. Millest alles hilja aja eest unistasime, mitte poole haritud suurrahvad veel püüavad, on saanud meil tõeasjaks. Meil on vaba valimisõigus, võimalus kõigil riigijuhtimisest osa võtta. Kas oleme seks küpsed? Esimesed sammud on korda läinud. On aga algus. Mäng ei ole veel lõpetud. Palju seisab raskusi ees. Tihti on raskem positsiooni kaitsta kui teda tormiga võtta. Seepärast pole mitte ülearune, vaid otsekõhe tarvilik, et me silmas peaksime moodsa riigi ülemal esinevat argumentatsiooni ja iseäranis hoolsat tähelepanekut pööraksime haridustöö korraldamise peale väljaspool kooli. Ei suuda me rahvamassesid haridusliselt küllalt tõsta — jääb meile küsitavaks demokraatiline kord ehk moonutame teda barbaarselt. Ei suuda me oma rahva tööviljakust tarvilisele kõrgusele viia ja seal hoida, jääb küsitavaks meie iseseisvuse olemasolu. Seepärast on meil haridustöö üleüldse tähtis, eriti haridustöö nende hulgas, kes koolipingilt ära on ehk seda üleüldse pole näinud.

Kudas seda teha? Seks on meil proovitud eeskujud mujalt. Meie tarvitada on sõna ja raamat. Neist edaspidi.

R. R ä g o.

Esteetilisest kasvatuses.

Uueaja pädagoogika seab esikohale lapse individuaalsete omaduste arendamise. Selles sihis on siiaajani peaaesjalikult lapse mõistuslist (intellektuaalset) külge rõhutatud, kuna tunded (emotsioonid) unustusse on jäetud ehk viimase kohale asetud. Kasvataja ülesanne oleks lapses kõiki vaimlisi ja hingelisi omadusi arendades neid täielisse kokkukõlasse viia. Praegune kool on üheteistkümnendal tunnil unest ärganud ja ruttab pikal sammul seda rada, milles ta maha on jäänud, s. o. esteetilises kasvatuses.

Esteetilise kasvatuses objektiks on kõik, mis ilu ja iluduse all mõistetakse ja mida meie välisilmast ja ümbritsevast loodusest silma, kõrva ja siseintuitsiooni abil, peidetud hinge sügavamais urgastes, vastu võtame. Ilutunde ja tungi selle järele on loodus inimesse istutanud. See peitub juba väikestes lastes, kus ta instinktiivselt avaldub ja selle tõttu palju intensiivsemalt väljeneb kui vanade juures.

Pange tähele laste hingeavaldusi, nende mängusid — need on täis luulet, kaugel reaalsusest; nende mõttelend ulatab otsatusse ilmaruumi, võimatuid illusioonisid luues; nende puuhobud elavad, nad ratsutavad nende seljas, kui Pegasuse turjal, ühest ilmaäärest teise; nende ettekujuatuses ei jää ükski küsimus vastuseta. See on kõik primitiivne ja omapärane naiivsus, mõistmata ja arusaamata vanadele, kes oma tunded mõistuse, elukogemuste ja eelarvamiste kõva koore alla matnud. Tung väljendada, oma mõttelennule konkreetset kuju anda, avaldub väikestes mudilastes. Nad kriipseldavad sõnadeoskuse puudusel paberile ja mujale mõtteväljendusi, meile arusaamatutes kujudes ja joontes; voolivad liivast, savist ja mullast igasugu olevusi; tantsivad, hüppavad, kargavad, laulavad, mängivad ölekõrrel muusikatoodeid jne. See on primitiivne ja võib olla neile arusaamata jant, aga nendes jämedais joontes peituvad lapse

esteetilised kalduvused ja tung neid väljendada. Kasvataja ülesanne on, arvele võttes lapse hingelisi avaldusi, neid välja tuua ja õigele teele juhtida, — kasvatada kokkukõlas tervet inimest, esteetilise maitse ja arusaamisega. Õpetaja, kes eitab esteetilisest kasvatusest, ehk vilistades sellest üle saab, teeb pattu inimsoo vastu, kasvatades neid ühekülgseteks vastikuteks pessimistideks, kaugel idealismusest, mida loodus igasse noore hinge istutanud; need ei jõua tungida looduse ilusse, tema sügavusse ja aru saada sellest suurest meistrist, loodusest, tema muusikast ja värvisinfooniast; need sattuvad alati selle maitsekehva ja labase turu esteetika mõju alla, millega kapitalistiline võistlus massoproduktiooni näol meid üle külvab ja mille eelrinnas sel alal viimasel ajal Saksamaa sammus, meile kui ka teistele maile oma kõõgis valmistud siirupmagusaid töid saates.

Esteetilise maitse arendamises tuleb eestkätt loodust tundma õppida, temasse süveneda, tema ilu tähele panema ja vaatlama õppida. Inglise moralist Ruskin ütleb, et tuhande inimese hulgast üks vaadelda ja tähelepanna oskab. Ja see on tõsi! Miks veetleb meid maastik, või mõni muu kujutus, mis lõuendile on paisatud? Sellepärast, et meie seda ilu, mis looduses on, ei märka, mida õppinud vaatleja esile toonud.

Mitte vähem tähtis kui looduse tundmaõppimine ei ole loova kunsti teostega tutvustamine ja nende tundma õppimine. Tuleb alati vahet teha looduse ja kunstiteoste vahel — need on kaks iseasja, mida teineteisega segada ei tohi.

Kolmandaks mõjuvaks tööriistaks kasvataja käes on joonistuse, maalimise, voolimise, laulu ja muusika õpetus, mille kasvatuslike tähtsuse juures keegi arusaja õpetaja kahelda enam ei tohiks, ega neid õppetunda mingisugusteks sonimisteks ega muuks ajaviiteks ümber muuta, nagu paraku seda küll on sündinud.

Iseäranis tuleb rõhutada ka ilukirjandust, nii proosas, kui luules, et arusaamist saavutada keelest, tema ilust ja muusikast, mõttelennu ulatavusest ja luulesügavusest. Tihti moodustab luule arusaamist ja tema tõsist väärtust väljendusviis — ettekanne. Selleks tuleb ilulugemist edendada. Meistri ettekande läbi leiame palju pärlid sõnnikust, mis profaan sinna sõtkunud.

Stiil, väljendusviis ja rütmus on, mis moodustavad kunstiteose esteetilise väärtuse.

Miks mõjub mõni isik halvasti oma liigutustes ehk jutuajamises? Sellepärast, et tal neis rütmus puudub. Väliselt ilus inimene võib vastikuks minna, kui ta oma liigutusi ei reguleeri, neid teatud korda ega rütmusse ei sea. Looduses on täisrütmus, nii merelaine möllus kui linnu lennus ja looma jooksumis. Igalühel eriti on oma rütmus: varblane ei saa oma tiibu kunagi nii lehvitada kui gratsiöösne pääsuke ehk patajal karu kaljukitse kergetkäiku tabada. Et oma liigutusi kokkukõlasse viia ja neid juhtida, peab kasvataja ka seda külge meeles pidama — rütmilist gümnaastikat ja plastilisi liigutusi arendama.

Esteetiliselt arenenud inimene leiab alati ümbruskonnas ja looduses piiramata materjali esteetiliseks maitsemiseks, mis võimaldab loobuda igapäisest tühjast murest ja loob elule väärtuse. Esteedile avab loodus oma uksed kõigisse tema kujurikkuste ja iluallikate juurde, täis muusikahelid ja värviharmoniaid.

Tahaks uskuda, et kool ja kõik, kellel väärt on rahva tulevõlv ja tema vaimlise pinna tõstmine, oma annet ja oskust selleks kasutavad, et esteetilisest kasvatusest juhtida tarvilise kõrgusele. Kuidas seda ülesannet üksikasjaliselt läbi viia — loodan et „Kasvatus“ selle peale vastust annab.

August Kilgas.

Ootused õpetajate kongressist.

Ajalehtedes ilmus õpetajate kongressi töökava. Selle sissejuhatuses seletab kava kokkuseadja, Keskliidu juhatus, miks kavasse just need küsimused on üles võetud ja et „teoreetiliste“ küsimuste jaoks korraldab Keskliit sügisel hariduspäeva.

Nüüd on kongress ise sügiseni edasi lükatud, ja eraldi hariduspäeva vist enam ei tule. Kongressi kava on endiseks jäetud. Tema raskuspunktiks on koolitüüpused, õppeained ja koolivalitsus — asja vormilik külg. Kava III. osaks on õpetajate küsimus, kuid tema üksikutes punktides on õpetaja väljaspool kooli, seega väljaspool igapäevast tööala võetud. Viimane osa, „Nooresoo liikumine ja õpetaja“, tabab põlevat päevaküsimust ja on seega kava kõige elulisemaks punktiks. Aga õpetajale nii tähtsad, otse hädalised ja mitte vähem praktilised küsimused, kui kooliseadus, on ära jäetud.

Juba siis, kui kongressi kõrval hariduspäev oli kavatsatud ja kongressi ülesandeks arvatud kooliseaduse juhtnööride andmine, tekkis küsimus: kas siis kasvatusala formaalne külg üksi seadusandlust tarvitseb?

Pealegi on ühtluskooli, õppeainete ja koolivalitsuse küsimustes õpetajate keskel enam-vähem ühtlane vaade olemas, nii et siin vähem tuleks refereerida kui otsused vastu võtta — neid küsimusi on ju ka enam käsitatud. Siis, pidades küll tarvilikuks täielikku kooliseadust, ei saa ometi keelduda teadvusest, et ei ole võimalik kauemaks ajaks luua rahuldavat seadust. Ja liikuva seadusandlise aparadi olles — missuguseks me omat peame — see raskuseid ei teegi. Viimaks: ega ikka seadused, ka kõige täielikumad, asjale hinge anna, ennem võiks vastandit väidata: ka halbade seaduste juures võib tagajärjekalt töötada, kui tegijal otstarve ja tee selge, ja iseäranis, kui tal annet ja huvi on omal alal.

Kuidas õpetada ja iseäranis, kuidas kasvatada, — ei ole küsimust, mis nii põlev oleks õpetajale, tema teadvust valdaks töö iga silmapilk, vabal ajal, öölgi. Ja viimases küsimuses ei ole vist kaugeltki nii ühtlast vaadet kui ülemal osutatud formaalsetes küsimustes. Ei teagi õieti, missuguseid seisukohti selles asjas on. Võib-olla, on õpetajaid, kes eitavad kooli kui kasvatuslist tegurit.

Aga kahtlemata on suurele osale õpetajatest küsimus sellest, kuidas teha elutut õppekooli loova töö, isiku ja kodaniku kasvatuskooliks, teda hingestada — teravaks, otse sundivaks küsimuseks. Sest koolis annab end tunda huvita vindumine, hingeliigutuste ahtrus või angunus, ülespidamise jõhkruks ja rāpakus. Hingetu päheõppimine on ikka veel koolitöö raskuspunktiks — igav ja koormav nii õpetajale kui õpilasele. Õppetöö lõpul on kool nagu liimist lahti. Õpetaja ja õpilase vahekord — võib olla vormiliselt laitmatu — ei ole pädagoogiliselt rahuldav — küllalt sellest.

Õpetaja ja õppur, kasvataja ja kasvatatav, need kaks poolust, kaks elavat tegurit — inimesed ja nende vahekorrad, mitte asjad ja olud — on ju domineerivad kasvatusalas. Tahaks, kas kuulete — hädasti tarvitseks kuulda just sellest, mis siin teha või mitte teha. Aga just neid küsimusi on — minu teada — avalikult kõige vähem osutatud. Võib olla, on neist põigatud osalt instinktiivselt, nende raskust tundes — seda nad on kahtlemata, — aga õige see ei ole. Sest nii kaua kui me põikame kapitaalsemast küsimusest omal alal, nii kaua kobame pimedas ega leia rahuldust töös — me jääme käsitöolisteks, selle asemel, et olla taidjad (kujurid, kunstnikud), teha loovat tööd, tunda loomerõõmu, mis üksi annab hingelist rahuldust.

Sellepärast tehaagu need küsimused ligemagi kongressi käsitlusaineks — neist jätkub igaks kongressiks, ja ei saa kunagi küllalt.

Aga see on selge: kui kongressi töökavasse paigutakse kasvatusli-
sed küsimused, aga ei ole sõnavõtjaid, siis jääks kongress — vähemalt
selles osas — pidamata, nagu ta ju edasi lükati osalt referaatide puu-
dusel.

Kas paneme lootused seadustesse? Või tahame leida tuge enestes,
loobuda käsitööliskusest.

Elav osavõtmine neist küsimustest ilmutagu viimast!

K. Ö.

Kirjandus ja arvustus.

Trükisolevate raamatute nimekiri.

I. Kirjastusühisus „Rahvaülikool“.

- V. Zelinsky. Prantsuse keele õperaamat.
 „ Auteurs français.
 „ Nouvelle grammaire supplifiée.
 A. Kuks. Ladina keele grammatika.
 D. Rootsmann. Algebra ülesannete kngu.
 V. Glanmann. Tales by Oscar Wilde.
 A. Kasemets. Muusika algõpetus.
 J. Sitska. Üleüldine ajalugu I/IV.
 Grünfeld. Eesti-Saksa sõnaraamat.
 Prümmel. Lõbus rehkendaja.
 G. Maspero. Vana Egiptus.
 Pokrovsky. Kosmograafia.
 V. Raam. Ladina keele krestomaatia.
 „ Saksa keele lugemiseraamat Ia.
 „ Saksa autorid.
 A. Aljak. Orgaaniline keemia.
 J. Annusson. Anorgaaniline keemia.
 Grimsehl. Füüsika.
 H. Pöhl. Inglisekeele õperaamat.

II. Kooliõpetajate vast. abiandm. seltsiladu.

- J. Sitska. Ajaloo algõpetus. Valmis.
 Piiper-Schmeil. Zoologia. Ootab trükkimist.
 Aug. Perli. Aritm. ülesannete kogu.
 Osk. Perli. Geomeetria.
 H. Prants. Eesti vana ajalugu.
 N. Kann. Saksa keele lugemiseraamat. I ja II õppeaasta.
 E. Kevend. Ilulugemine. Valmis.
 Karl Peterson. Eesti rahvalaulude antoloogia. Varsti valmis.
 Grünfeldti tõlge. Soome keele õpetus.
 Iversen. Prantsuse keele õperaamat, algaste. Ootab trükki.
 Ernst Peterson. Eesti keele lugemiseraamat. Ümbertöötatult käsikirjas.

G. Pihlaka kirjastusel ilmumas.

- Kampmann. Lugemise raamat. III.
 „ Kirjanduse peajooned. I.
 „ Eesti kodumaa. II.
 „ Eesti ajalugu, algkoolidele.
 Bilov. Aritm. ülesannete kogu. I, II, III.
 Pravdin ja Mühlmann. Rehkenduse raamat.
 Org. Kalevipoeg.

- Jürgens. Maadeteadus. algk.
 „ Geograafia õpperaamat. I. keskkoolidele.
 „ Ajalugu, üldine, algk.
 Eiseu. Rahvalaulud.
 Põld. Eesti keeleõpetus.

A. Veiderman, (kooli)õpetaja Tallinna (Peetri) Realkoolis ja Poeglaste Kaubanduse Koolis. Eluta loodus. Looduslooo algõpetus 103 joonistusega. Kirjastusühisus „Rahvaülikool“ Tallinnas 1918. Hind 6 mrk. 120 lehek.

Koolikirjandus puudub meil peaaegu täiesti, eriti just õpperaamatud. Olud, mis valitsesid veel hiljaajani meie koolides. ei andnud nende soetamiseks ühtegi võimalust. Üksikud, harvad raamatud, mis ilmusid, olid määratud laiematele hulkadele enam lugemiseks, edasihariamiseks, kui tarvitamiseks koolis. Selle tõttu annab end õpperaamatute puude valesi tunda just praegu, kus kooli loomise ajajärgul puuduvad veel ühtlased õppekavad, traditsioonid, mille järele tööd korraldada võiks ka algaja õpetaja, kus klassid ülitäidetud, kus pole veel jõutud juua laboratooriumid, kabinetta ja õppetarbeid. Eestkätt on see maksev just loodusloos. Mõnede õppeaastate tarvis puuduvad siin ülepea raamatud, teiste jaoks ehk küll olemas, kuid osalt vananenud ja otsas müügilt, osalt ei vasta praeguse kooli nõuetele.

Veidermani „Eluta loodus“ tahab osalt seda puudust täita. Ta on kirjutanud 4. õppeaasta tarvis, mille jaoks meil seni ühtegi käsiraamatut ei olnud. Selle õppeaasta looduslooo kursus on määratud ettevalmistavaks kursuseks järeltulevatele aastatele niihästi botaanikas, zooloogias, kui ka maadeteaduses. Elava organismuse avaldused on nii keerulised, komplitseeritud, et isegi nende kõige elementaarsem tundmaõpe nõuab mõnesuguseid eelteadmisi. Niisama on möödapeasemata tarvilik tutvuneda nähtustega, mis sünnivad ümbritsevas looduses, et aru saada nende mõjust elava organismuse peale. Need põhjused nõuavad ka, et elava looduse tundmaõppe eel käiks propedeutiline, ettevalmistav kursus eluta loodusest. Ta peab endas sisaldama kõige tarvilikumaid ja lapse mõistusele vastuvõetavamaid teadmisi keemiast, füüsikast, mineraloogiast jne, peab tutvustama last ka looduse igapäevaseimate kõige nähtustega. Vaatamata oma propedeutilise iseloomu peale, on see kursus väga tähtis; tähtis mitte sellega, et lapsele see ehk teine aine antakse, selle ehk teise ainega, nähtusega, faktiga tutvustakse, vaid tähtis, kuidas neid teadmisi antakse, kuidas faktiga tutvustakse. Siin seisab laps esimest korda fakti tundmaõppimise ees, ning sellest, kuidas ta seda nüüd teeb, oleneb ka järgnevatel aastatel oskamine nähtusi tähelepanna ja vaadelda. Looduse nähtuste tundmaõppimiseks, faktiga tutvunemiseks võib tarvitada mitmesuguseid teid, millest oleneb ka saavutud tagajärgede viljakus.

Looduslooo õpetus võib olla, nagu seni koolide valdavas enamuses, kirjeldav, jutustav õppeaine, kus õpitakse ainult sõnu, lauseid, nagu vanamoodses keeleõpetuses, grammatikas. Seda sõnade õpetust illustreeritakse piltidega, kujunditega klassitahvil ehk harva ka mõne katsega. Arusaadav, et seeppeviis lapse vaimu küllalt arendada ei suuda ja selle tõttu ka täiesti kõlbmata on.

Teine tee looduste nähtustega tutvustamiseks oleks, kui õpetaja demonstreerib katseid õpilaste ees, lastes neid teha sellest järeldusi ja üldistusi. Siin terineb lapse tähelepanek ja õpitakse vaatlema. Kuid laps jääb siiski passiivseks pealtvaatajaks ja selle tõttu tihti ka saamatuks, kuni elu viib kokku ise teda sama nähtusega.

Kolmas viis, laboratoorne, oleks, kui õpilased viiakse ise vahendita ühendusse loodusega, selle nähtusega, faktiga, millega nad tutvunema

peavad. Mitte õpetaja sõnad, raamat jne. ei pea valdama õpilast, vaid looduse nähtus, fakt ise kui seesugune. Mitte passiivseteks pealtvaatajateks, vaid aktiivseteks tegelasteks peavad olema õpilased, korraldades ise katseid, vaadeldes ja juureldes nähtuste kallal, tehes järeldusi ja üldistusi. Õpetaja ja raamat jäävad teisele kohale; nad juhivad tegevust eemalt. Ainult sarnane loodusloo käsitus vastab lapse psühholoogiale kõige enam.

Veiderman omas raamatus on püüdnud ainet käsitleda üleval nimetatud teise põhimõtte järele. Enne õpetaja korraldud katse, selle vaatlemine, siis järelduse, üldistuse tegemine. Osalt on see autorile õnnestanud, osalt ei ole suudetud sellest põhimõttest järjekindlalt kinni pidada, sisse tuues puhas teoreetilisi seletusi, nagu: Sissejuhatus, IV osa, üksikute osade sissejuhatused, õhk kui halv soojusejuht jne. Selles on ka raamatu üks peapuudustest. Usume, et ka neid osasid oleks saanud ühise põhimõtte järele korraldada ja „kõiki, mida katsetest järeldada ei saa“, välja jätta.

Õpperaamat on kirjutud sellekohaseid paremaid venekeelseid kooliraamatuid (Ульянинский, Трояновский jne.) silmas pidades. Iseäranis lähedal seisab ta Ульянинский „Неживая природа“ le olgu kujundite, küsimuste, kui ka aine käsitlemise poolest. Nagu sealgi, on siin keemiline osa laialt võetud, kuna füüsikaliste katsete ja meteoroloogiliste nähtuste vaatlemine enam pealiskaudsem ja konspektiivsem on. Ometi on õpilaste meteoroloogiliste nähtustega tutvustamine väga tarvilik ja tähtis pärastises geograafia kursuses. Niisama ei tutvustata õpilasi ka geograafiliste ülesmärkimistega.

Terve raamatu sisu langeb nelja osasse: 1) kehade üleüldised omadused, 2) õhk, 3) vesi ja 4) maa. Kuid autor ei julge asuda kohe mõne looduse nähtuse või fakti vaatlemisele, vaid annab enne veel üleüldise iseloomuga sissejuhatus. Õpilastele ei paku seesugused üleüldised mõtteavaldused midagi. Järeldusi ja üldistusi võidakse teha ainult vaatlemisest ja katsetest. Selle tõttu tundub seesugune sissejuhatus ülearuselt, ning teda võiks ennem raamatu lõppu kokkuvõttena mahutada.

Mis puutub üksikutesse osadesse, siis ei ole nad mitte ühetasa huvitavalt kirjutud. Just katseline osa tundub nõrgemalt, konspektiivselt, kui viimane IV osa, mis enam kirjeldavat teoreetilist laadi kannab. Ka võtab see osa pea poole (51 lhk.) raamatu sisust oma alla, teistele osadele jääb kõigest 60 lehek. Sel põhjusel on mitmed tarvilised teated välja jäänud, nagu gaasiliste kehade erikaal, vedrukaal, teated füüsikast, meteoroloogiast jne. Ka konarlusi, täpiseasetusi leidub just esimeses osas kõige rohkem, mida rohkem aga edasi minna, seda vähem kohtame neid. Ka keel muutub ladusamaks. Autor on lõpu poole sattunud hoogu.

Läheme nüüd mõnede ebaõigete, mitte täpiseasete kohtade vaatlemisele üle. Ma juhin tähelepanekud ainult üksikute peale, mis esimesel läbilugemisel silma puutusid. 10. leheküljel loome: „vedelikkude koguse mõetmiseks tarvitakse mõetklaasi ehk mensuuri“ ja „ka kindlate kehade kogust võime mensuuri abil mõeta“. Mõlemad need otsused on ümmäärased. Mensuuri abil võib ainult väikese hulga vedeliku ja pisikeste kindlate kehade kogust kätte saada. Suuremate hulkade vedeliku ja suurte kjudlate kehade koguste teadasaamiseks tarvitakse hoopis teist teed. Ka autor ise leiab paar rida all pool, et vedeliku koguse mõõtmiseks tarvitakse liitrit. Edasi leiame 13 lhk., et nool, mis kaalu kangi keskpäigas, võib kangiga ühes kiikuda. Arvan, et see nool peab ühes kiikuma, muidu ei oleks sel ka mingisugust tähendust.

Autor, demonstreerides vedelikkude paisumist soendamise mõjul (16 lhk.), on unustanud, et alguses vesi torus kolbi soendamise tõttu alaneb, alles pärast hakkab vesi torus kerkima. Vastupidine nähtus korraldub jahtumisel. Õpilaste tähelepanekut tuleb tingimata selle nähtuse peale

juhtida. See näitab väga hästi, et vedelikud kiiremini paisuvad kui kindlad kehad. Edasi, kõneledes kehade paisumisest, juhitakse tähelepanemist selle peale, et ka gaaside kogus suureneb soenemisel (lhk. 18). Meie teada puudub gaasidel kindel kogus, mida autor ka ise (42 lhk.) tõendab, järjekult ei või see ka suureneda. Soendamisel suureneb ainult gaasi rõhumine, kuna kogus kindlas nõus muutmatuks jääb. See, mida harilikult koguse suurenemiseks loetakse, pole muud kui soendud õhu rõhu ülekaal välise soendamatu õhu rõhumi üle. Seda sama väidab tagapool autor ise ka („lmemisel läheb...“ 41 lhk.) Mõni rida allpool leiame, et soe õhk külmast kergem on ning selle tõttu ülespoole tõuseb. Seda lugedes tuleb laps tingimata otsusele, et maapinna lähedal olev soe õhk kergem on madala t^0 pilvede tagusest. Ometi ei ole see nii. Maapinna lähedane õhk on palju raskem, tihedam. Õhu tiheduse, raskuse peale mõjub peale t^0 veel rõhumine, mis allpool palju suurem on kui üleval. Seda on autor siin unustanud. Edasi leiame (25 lhk.) jällegi ebaõige väite, mis ei vasta praegusele teadusele. Öeldakse: „Päikese kiired soendavad maapinda. Maapind soendab, kui ahi õhku“. Seda vaadet on faktiks peetud, kuid praegu on seisukord teine. Õigeks võib seda ainult õige õhukeste õhukihti kohta arvata, milgi tingimusel aga mitte terve atmosfääri kohta. Sompus ilmadel, mis meie maal harilikult enamuses, ulatab ainult väikene % päikese energiast maakera pinnani. Suur % tabatakse teel kinni pilvedega. Ka selgetel ilmadel võtab just atmosfääri õhk suure osa päikese energiast kinni, isegi siis, kui päike meil pea kohal, ning makerani jõuab mitte üle poole päikese energiast (Hann, Handbuch ... lhk. 34).

Lause, „kui õhus palju veeauru, siis nimetame niisugust õhku niiskeks; kui veeauru vähe, siis kuivaks“ (lhk. 38) on naiivne ja mitte täpisealne. Õhu niiskus ei olene mitte ainult veeauru rohkusest, vaid ka t^0 . Suvine õhk sisaldab omas rohkem auru kui sügisel, ometi loeme teda kuivaks. Ebaõige tundub ka oletus, vesi aurab ainult veepinnalt, merest (lhk. 51). Nagu teada, jõuab vihma, kaste, udu jne näol maha langenud veest ainult väike % (umbes 30%) jõgedeni ja sealt merde, suurem osa sellest aurab juba maapinnalt, rohult, puudelt, lumelt jne., ja mitte üksi päikese paistel, vaid ka vilus, varjus, ning isegi öösel. Südamaades on need just õhu niiskuse pea allikateks. Seda ei peaks õpilastele mitte unustama seletamast ja alla kriipsutamast.

Tõendus (55 lhk.) „vesi keeb kindla temperatuuri juures“ ei ole õige. Ta tekitab laste juures arusaamatusi. Maadeteaduse tunnis kuulavad õpilased, et kõrgetel mägedel, kus õhu rõhumine vähem, hakkab vesi palju hergemini keema kui mäe jalal, orgus. Kuidas peaseb laps sarnastest mõistete vastolust? Tuleks kohe katsega näidata, et madalama õhurõhumi juures vesi madalama t^0 juures keeb.

Täiesti ekslik on ka väide: „sõehapu gaas tekib limonaadis käärimisest“ (lhk. 32). Niisama ekslikud on tõendused: „Paber ei lase kummuli pööratud klaasist vett välja“ (lhk. 40), „üleval puhub soe tuul, allpool külm tuul“ (lhk. 45) ja „põlemisel kaob hapnik...“ (lhk. 33). Ülearused on teated atmosfääri kõrgusest (300 klm.) ja vilgukivi akna klaasise asemele tarvitamisest Siberis (lhk. 69); Seesugused teated ei anna lapse mõistuse arenemisele midagi, pealegi tuleb kahelda nende tõsiduse juures. Niisama asjata on toodud kindel t^0 arv (15000⁰) maakera sisemisest soojusest (lhk. 113). Autori poolt antud arvu (6000 v. ja 33 m.) najal saame hoopis teise arvu (200000⁰). Nii tekib arusaamatus laste juures ja kahtlus, keda uskuda, raamatut või oma väljaarvamisi. Parem oleks juba olnud leppida umbkaudse arvuga.

Termomeetri ja baromeetri valmistamise ja ehituse seletus on antud

pealiskaudne ja segane. Vaevalt saavad õpilased selle järele omale nendest kahest kultuura inimesele nii taryilisest riistast selge kujutuse. Üsna puutumata on jäetud maksimaalne termomeeter, millega ümber käimises lapsed niisama peaksid juba kohe tutyunema. Ekslikult nimetab ka autor kambriumi sinisalvi hundisalyiks, mis ometi hilisemast ajajärgust pärit; suitsukarva ränikivikristalla — suitsukiyiks (lhk. 73) ja edasi tsinnoberi ka suitsukiyiks, sayikildkivi — kildsayikiks; kiyistikku — kiyitõuks ja mäetõuks; joa (yeekukkumine) — koseks. Koseks nimetab rahvas harilikult madalat kohta jões, kust jala võib läbi saada, kuna yeekukkumist (водопадъ) joaks kutsutakse, nii on meil Keila joa, Narva joa, Jägala joa jne.

Mis puutub katsete valikusse, siis on need kõik püütud võtta võimalikult lihtsad ja kerged. Nende korraldamine ei tarvita kuigi palju vilumust peale mõne üksiku. Sellega on neid ka algajal õpetajal võimalik rahuloldavalt demonstreerida. Arusaamatuks jääb ainult, miks autor tarvitab kahe suuga (kaelaga) pudelit, mis raske ja kulukas saada ning halb puhastada. Palju lihtsam ja kättesaadavam oleks laia suuga pudel, mille korgisse võib teha kaks auku.

Keel on autoril konspektiivne ja katkendiline, puudub värvilikkus ja paenduvus. Muidu on ta aga selge ja kergesti arusaadav. Vigu on korigeerimisel aga üpris palju sisse jäänud. Osa neist on loetud eellehel üles, kuid peale nende on tekstis veel palju tükikaid vigu. Liig tihti tarvitab autor ka sõnu „sellest järeldame“. Iseäraldusena paistab silma kaksiktäishäälikute tarvitamine pikkade täishäälikute asemele (mõet, võeras jne.), mis rahvakeeles Harjumaal ja osalt Läänemaal veel püsib, kuid kirjakeeles ammu ei tarvitada. Muidu on kirjaviis kaunis konservatiivne. Raamatu heaks küljeks tuleb lugeda küsimuste mahutamist üksikute osade lõppu, mis sunnivad õpilast nii mõnegi looduse nähtuse, fakti üle järelemõtlemale. Ainult enam oleks pidanud neid küsimusi olema.

Kirjastaja „Rahvaülikool“ on ilustanud raamatut suure hulga kujundite ja piltidega, püüdes sellega anda talle kaunimat ja maitselisemat väljanägemist. Sesugune püüd on meie kirjanduse ilmas uudis, ning seda tuleb aina tervitada. Andeksandmatu on aga see, kuidas neid trükist välja lastud on. Jooniste kontuurid on segased, kindluseta ja laiali valgunud, neil puudub teravjoonsus ja tüsedus. Üksikud jooned on liiga nõrgad, katkendilised, sulavad paberiga ühte ja ebaõiged. Mõned joonised (№№ 1, 20, 22, 41, 42 ja 79) on hoopis kõlbmatud, kas et nad valed ja segased on ja sellis tõttu mitte midagi ei paku. Pildid on iseäranis halvasti välja tulnud, ning neid arvustada oleks asjata. Kooliraamatute ilustamise peale on meil seni vähe rõhku pandud, nüüd peaks aga asi muutuma, ning eeskujuks võetama väljamaal ilmuvaid õpperaamatuid, kus isegi värvilised tabelid ei puudu. Tahaks loota, et tulevases trükis kirjastaja just eestkätt siin parandust toob. Trüki olude kaela ei tohi kõiki vigu mitte ajada. Mis eraldi piltide valikusse puutub, siis võib sellega rahul olla. Ainult Niagara asemele tuleks võtta mõni kodumaa joa, milles lastel juba kindel pilt ja teadmised. Niisama tuleks sisunäitaja raamatusse mahutada, see kergendaks üksikute osade ülesleidmist.

Olen lugenud üles terve rea puudusi ja eksitusi, et võimaldada neid võtta läbivaatamisele ja parandada. Meil on teada, missugustes rasketes oludes tuli töötada seda raamatud kirjutades ja kirjastades. Painajalik okupatsioon takistas mõttevahetust teistega ja tegi raskusi trükkimises. Sellega on ka paljud vead ja puudused vabandatavad. Pealegi on see raamat, nagu autor ütleb, esimene kevade lind, on teerajaja paksu padrikusse, kus eksida kerge. Vaatamata puuduste peale on see raamat meie kooli kirjanduse väärtusline ja väga tarviline and, mida ainult soojalt soovitada võib, Pealegi ei ole ta kallis. Seal juures on välimus ehk küll lihtne, kuid nägus.

Ja an Rumma.

Kroonika.

Haridusalalt.

Maa hariduskogu koosolek

22. ja 23. juulil 1919 a. haridusministeeriumi ruumides.

Koos 47 koolivalitsuste ja teiste asutuste ja organisatsioonide esitajat.

Päevakord:

1. Koolide tüüpused ja koolivõrk.
2. Õppe- ja tunnikavad.
3. Koolivalitsuse korraldus.
4. Õpetajate õigusline, aineline ja haridusline seisukord.
5. Haridustöö tungivad tarvidused.

I.

Vastu võeti järgmised otsused koolitüüpuste ja koolivõrgu kohta:

- 1) Eesti kool olgu ühtluskool.
- 2) Ühtluskooli teostamiseks lisatakse olemasolevale kolmeaastasele rahvakoolile järk-järgult klassid juurde.
- 3) Eesti erakeskkoolid, mida haridusseltsid ehk üksikud isikud oma pädagoogiliste aadete teostamiseks asutanud ja mis mitte poliitilisi ega sotsiaalseid erihuvisid taga ei aja, võivad saada riigi keskkoolide õiguste osaliseks ja saavad riigi poolt abiraha ka siis, kui nad oma ettevalmistamise ja alamaid klassa ära pole kaotanud, aga ainult siis, kui nad õppekavade poolest avalikkude koolide õppekavade miinimumile vastavad.
- 4) Rahvakool olgu 7-aastane ja sunduslik kõigile; sealt võivad õpilased kesk- ja kutsekoolidesse minna.
- 5) Ühtluskooli kestvus on 12 aastat, sellest keskkool 5 a.
- 6) Sunduslikuks normaal-kooliea aluseks on 7-aastane vanadus, kuid tarvilistel juhtumistel võib lubada ka 8-aastast vanadust.
- 7) Tuleval õppeaastal tuleb sunduslikult maksma panna 9 a. kooliastumise vanadus ja sealt järgmistel aastatel järk-järgult alla poole minna, kus aga võimalik, seal lapsi juba tuleval kooliaastal kooli vastu võtta.
- 8) Koolisundus kestab kuni rahvakooli lõpetamiseni ehk kuni 16. eluaastani.
- 9) Kuidas tänavu aasta koolisundust maksma panna jääb ministeeriumi otsustada.
- 10) Avalikkudes keskkoolides kaotakse alamad klassid 4 aasta jooksul ära.
- 11) Tunnistades ühtluskooli printsiipi, lubatakse vähemusrahvustele korraldada oma koolisid, nende rahvuskultuuraliste iseäralduste kohaselt.
- 12) Edasi otsustakse: Hariduskogu peab vastuvaidlematuks ja isenesest arusaadavaks, et kool peab olema emakeelne ja leiab Ministeeriumi senise tegevuse ses küsimuses õige olevat.
- 13) Kooli asutajate otsustada jääb, kas kool on ühis või lahuskool.
- 14) Keskkool olgu kas elektiiiv süsteemi järele korraldatud, ehk jagunegu harudesse tüüpuste järele.
- 15) Kõik koolid käivad haridusministeeriumi alla; iga asjast huvitatud ametkond võib oma erialal koolisid kavatseda ning avada, selles asjas haridusministeeriumi ühise korralduse alla käies.

Koolivalitsuse korralduse kohta otsustati:

- 1) Koolivalitsuse aparaat tuleb lihtsamaks teha:
 - a) nõuandvate asutuste arvu vähendades;
 - b) allesjäävate kollegiaalsete asutuste otsustavat võimu suurendades.

2) Õpetajate esitus riigi kui ka maakonnaharidusnõukogus olgu otsekohene.

3) Ministeeriumi juures asuvateks kollegiaal-asutusteks oleks:

- a) ministeeriumi nõukogu (minister, riigikoolinõunik ja kõik osakondade juhatajad) suurema tähtsusega jooksvate asjade otsustamiseks ja
- b) riigi hariduskogu, mis laialisema põhjusemõttelise tähendusega küsimusi otsustaks ja mille koosseis oleks: maakonna- ja linna-koolivalitsuste juhatajad, koolinõunikud ja õpetajate esitajad.

4) Maakonna haridusnõukogu, kui otsustav asutus, peaks koos seisma: 1) maakonna-koolivalitsuse juhat. ja koolinõunikust, 2) maakonna nõukogu esitajatest, 3) õpetajate esitajatest ja 4) valla koolivalitsuste esitajatest; ta otsustaks tähtsamaid küsimusi.

5) Kohalises (valla-, linna-, alevi-) koolivalitsuses oleks haridusnõukogu järgmise koosseisuga: koolivanem, hoolekogude esitajad, õpetajate esitajad ja haridusseltside esitajad.

6) Iga kooli juures on hoolekogu, mille liikmeks:

- a) õpetajate esitajad, kelle hulgas koolijuhataja, õpilaste vanemate esitajad, kogukonna ja teiste majandusliste kulude kandjate esitajad.

7) Õpetajaid valib vastava kooli hoolekogu ühes vastava koolivalitsuse haridusnõukoguga.

8) „Maa-hariduskogu avaldab soovi, et maakonnavalitsused maa- („lääni“ „provintsi“), valitsustena korraldataks ja üksikutele suurematele linnadele provintsi õigused antaks, et linna- ja maakonna-koolivalitsuste vaherkorda võimalik oleks loomulikult korraldada“.

Õppe- ja tunnikavade kohta otsustati:

Eesti koolist tuleb välja jätta usuõpetus ja vormiline moraaliõpetus. Koolis tuleb üksikuid õppeaineid laste arenemise järkude iärelle korraldada. Ladina keele õppimist võib kahes viimases keskkooli klassis võimaldada.

Rahvakoolis tuleb kaht võõrast keelt õpetada, kuid nende õppimist mitte enne 4-dat õppeaastat alata.

Otsustati õpetajate seminaride õppekavasse ka ilulugemist üles võtta. Tervishoiu-õpetust tuleb õpetada ühtluskoolis ühes looduslooga.

Õppekavade miiniumi määrab ära haridusministeerium.

Harutamata jäi päevakorra 4. ja 5 punkt — ajapuudusel.

See oli maa-hariduskogu esimene ja vististi ka viimane koosolek, sest koolivalitsuse korralduse kohta vastuvõetud otsustega tunnistas hariduskogu ise enese samasel kujul otstarbetuks.

Ja maa-hariduskogu teened? Tervelt kaks päeva arutati ja korraldati peajasjalikult varemalt ministeeriumis olnud haridustegelaste nõupidamiste otsuseid.

Uutena päevakorrale kerkinud küsimused otsustati ära kaunis juhuslikult, näit.: erakeskkoolide võimalus mööda minna ühtluskooli põhimõttest, kahe võõrakeele sunduslikuks tunnistamine rahvakoolis, maakonna ja linna üheks omavalitsuse üksuseks liitmise soov jm.

Hariduskogu jättis selgitamata päevakorras olevate küsimuste põhijooned, milleks ta õieti kokku kutsuti. Ta ei seadnud üles üliüldiseid juhtmõtteid ei koolitüüpuste, koolivõrgu, õppe- ega tunnikavade kohta, jättis hoopis puudutamata haridustöö põlevamad tarvitused, õpetajate seisukorra ja selle parandamiseks; võimaluste otsimise jm. Oma arutustes ei suutnud ta näha puude tagant metsa ja uppus üksikasjadesse. Koosolek näitas, et õigus oli neil, kes kahtlesid selle kohmaka ja raskepärase kogu tegujõulikkuse juures.

Ei ole sellepärast iseäralikku põhjust seda asutust taga leinata. Rahu tema põrmule!
ip.

Tartu maakonna õpetajate suvekursustel ärapeatud koosolekute resolutsioonid.

Tartu maakonna õpetajate lühikeseajalised suvekursused olid õige töövõimulised. Alguses läks asi tuimalt, kuulati aina ettelugemisi ja kõik lahkusid jälle vaikselt koost. Elavaks muutus asi, kui koolinõunik Kurvits teatas, et kursuste korraldajatel nõu on kursustest osavõtjaid mõnesuguseid eksamisi tegema panna, kus lektorid oma töö viljakust revideerida võiksid. Alguses kõlas asi nõnda, et ministeeriumi otsuse põhjal kõigil osavõtjatel sunduslik on eksami anda. Kui aga kursuslased kindlasti seletasid, et nendel kui õpetajatel juba teatavad eksamid on antud ja sellepärast ainult siis eksamisi valmis on uuesti tegema, kui seda kõigilt teistelt vabariigi kodanikkudelt nõutakse. Nimetud küsimus tuli lektorite nõukogu koosolekul arutusele, kust ka kursuslaste vanemad osa võtsid. Lühikese läbirääkimise järele loobuti lühikeseajaliste kursuste osavõtjate eksamist ja tunnistati niisugused eksamid ainult nendele tarvilikuks, kellel kutsetunnistused puuduvad. Kõneldi küll veel mõnesugustest revideerimistest tööviljakuse tundma õppimise otstarbel, kuni kursuste vanemate ettepanekul nimetud viljakuse revideerimine proovitudide ja arvustuste abil kättesaadavaks lubati teha.

Tööd kogus kursustel palju, iseäranis viimastel nädalatel. Tunnid algasid hommikul kell 7 ja lõppesid lõunaks. Öhtu poolel korraldati ekskursioonid, peeti lauluharjutusi ja koosolekuid üksikute koolielusse puutuvate küsimuste arutamiseks.

18. juuli koosolekud sisaldavad mitu tähtsat resolutsiooni, mis siin ette toon.

1. Uderna ministeeriumi kooli õpetaja Aug. Käppa esines lühikese kõnega, kuidas koduõpetust siis korraldada, kui lapsed tuleval sügisel majanduslistel põhjustel jälle õigel ajal kooli tulla ei saa, ja kui valitsuse kavatsus, lapsi seitsmendast eluaastast alates kooliskäijateks lugeda, viibima peaks. Kõneleja arvas, et nüüd koduõpetuse peale tõsisemalt vaadata tuleks kui kunagi enne, sest et tööjõudude puudus vanematel võimaluse võtab ka seda tänini antud puudulist koduõpetust lastele jätkata. Sellepärast tuleks võimalust otsida koduõpetust kas näitamise-kooli ehk rändaja õpetaja ametisse panemise läbi korraldada. Kooliõpetajate poolt täiendati küsimust ja võeti lõpuks järgmine resolutsioon vastu:

Koosolek tunnistab tarvilikuks, et seal, kus eeltuleval õppeaastal võimalik ei ole seitsmeaastast kooli sisse seada, lastele koduõpetust korraldama peab kas vanemate ettevalmistamisega selles asjas. või rändaja õpetaja ametisse panemisega ehk selle puudumisel korraldada kodu lastele kordamise tunnid kooli juures.

2. Järgmine tähtsam punkt, millega õpetaja Laurson esines, oli distsipliini küsimus koolis. Kõneleja rõhutas iseäranis trahvimise viisid ja toonitas, et tema siht on otsusele jõuda, missuguseid trahvimise viisid tuleks kooli distsipliini juures tarvitada. Kõik koosolejad eitavad vägivalda abinõusid. Muu seas kõneldi ka niisugusest õpetamise viisist, kus lapsed tunni ajal takistamata ühest kohast käia võivad, ilma et selleks õpetajalt luba küsida tarvitseks. Niisugust kooli korda kuulutanud omal ajal praegune hariduse minister J. Kartau ühes omas kõnes sõnades, et õpetaja jgal hommikul hirmu ja värisemisega klassi peab astuma, sest et tal teadmata on, mis klassis sündida võib. Koosolejad arvasid aga, et koolis kindel kord peab valitsema, mis õpetaja õiglasel alusel looma peab. Siia kuuluv resolutsioon käib järgmiselt:

Koolis valitsegu õiglane ja kindel kord, millega lapsi kohe sügisel kooli tulles soovitav on tutvustada. Eestkätt olgu korratuste ärahoidmiseks, karistamiseks moraalsed abinõud tarvitusele võetavad, nagu noomitused ja seletused süüalusele eraldi. Sellele järgnegu noomitused klassi ees ja viimaks süüteo vanematele teadustamine. Kehalised karistused tunnistati soovimataks koolis, kui ka kodus.

3. Kolmas küsimus oli: „Koolitöö varajase lõpu ja hilise alguse üle seisukohta võtta.“ Seletajana astus siin üles Otepea kihelkonna kooli õpetaja K. Neumann. Kõneleja tuletas meelde valitsuse karmi otsust, kus neid õpetajaid ametist tagandada ähvardatakse, kes kevadel koolitöö enne sunduslikku koolitöö lõppu mõnesugustel põhjustel lõpetasid. Ta toob põhjendusi ja näitusi, et lapsed majanduslistel põhjustel koolist on lahkunud, mille juures õpetaja täiesti võimetu on puudusi kõrvaldama. Teha oleks siin midagi võinud küll kooli hoolekogud, kelle käes terve kooli korraldus seisab. Õpetaja karistamine oleks niisugusel juhtumisel päris mõttetu. Õpetust ühe ehk kahe lapsega jätkata, võtaks õpetuselt kindla järjekorra ära ehk tooks kooli hulk seksioonisid juurde, millel sugugi head tagajärjed õpetuse seisukohalt vaadates ei oleks. Koosolejad esinesid ka siin resolutsiooniga:

Koolitöö enneaegne lõpp olenes kevadel kooli ja õpilaste majanduslistest põhjustest, aga mitte õpetajate lohakusest. Hariduse ministeeriumi eeskirjad ei vastanud sellepärast sellel alal olulistele rahvaelu nõuetele. Põhjendamata koolist ärajäämised on lubamatad. Majanduslistel põhjustel koolist ärajäämised tulevad kõrvaldada abiandmistega puudustkannatajatele. Kooli algus ja lõpp tuleb niiviisi üldistada, et täielise laste arvu juures oleks võimalik tööd teha. Õpetajad on valmis kõik tegema, et kooliaastat tarviliselt pikendada.

4. Neljas resolutsioon käib neljaaastase koolikursuse sisseseadmise kohta: Koolides on võimalik neljaaastast kursust teostada koolide ühendamise ja õpetajate juurde palkamise teel. Õpilaste alammäär ühele õpetajale oleks 30; ülemmäär 40-45 õpilast.

J. K.

Haapsalu õpetajate liidu koosolek oli 18 juulil. Osavõtjaid ligi 70. Arutati peaaesjalikult palgaolusid. Maakonna valitsus on palka väga korralt maksnud. On ette tulnud, et samaharidusega isikud mitmesugust palka on saanud. Lisapalkasid teenistuse kestuse järele ei ole makstud.

Otsustatakse maakonna valitsuselt nõuda, et palga vaheraha teisel kongressil vastu võetud palganormideni väljamaksetak arvates 1 nov. 1918 a. Koolimaade kohta võeti vastu resolutsion: Kooli tarvis tuleb anda terve talukoht, kus kool ja õpetajad saaksid teatud tingimustel toiduprodukta ja liikumis-abinõusid.

Maakoolide õpetajad saavad igaüks tasuta tarvitamiseks kuni pool tiinu aiamaad, mis aiatöö praktilise õpetamise otstarbel võidakse ära kasutada.

Kõigi õpetajate palga peaks riik maksma.

Maakonna koolivalitsus peaks enne õpetajate registreerimist liidu nõusolemist küsima.

Palganormide läbivaatamine anti viielikmelise komisjoni kätte.

Otsustati keskliidu liikmeks astuda ja ajakirja „Kasvatus“ toetada.

„Sots.“ järele.

Ajakirjandus.

Ajakirjanduses on õpetajaskonda puutuvist küsimusist viimasel ajal arutusel õlnud peaaesjalikult õpetajate kutseõigused, palgaküsimus ja suvekursused.

Kutseõiguste asjus soovitatakse peajasjalikult, et n. n. „svanie“ veel ei tee õpetajat vastavaks uuele Eesti koolile. Tuleks sellepärast praeguseid kutseta õpetajaid, kelle hulgas leidub väga korralikka õppejõuda, mitte nii järsult eraldada teistest, nagu seni, vaid kõigilt õpetajailt nõuda tarvilikku ettevalmistust uutes oludes ja uutele nõuetele vastavalt töötamiseks. Nii kirjutab „Sots.“: „Tunnistatagu õiguslisteks kõik senised õigusteta õpetajad, kes vähemalt 3 aastat koolipõllul töötanud ja kelle kohta ametikõlbmatust ette tuua ei saa. Õpetajate hariduslist tasapinda tõstetagu kursuste läbi, millest osavõtmine kõigile õpetajatele võimalikuks ja kohustavaks tehtud“.

Palgaküsimuses soovitatakse vähem liikisid ja ajakohasemaid palganormisid, kui Asut. kogu harid. kom. palgaseaduse eelnõus kavatsatud, samuti ka seda, et uued normid maksma pandaks 1 nov. 1918, nagu omal ajal Ajut. Val poolt lubatud.

Suvekursused leitakse ühte viisi tarvilikud olevat kõigile õpetajatele ja kaheldakse, kas oli küllalt otstarbekohane neid sunduslikuks teha ainult kutseta õpetajatele.

ip.

Õppeabinõud.

Sõja algusest peale muutus õppeabinõude puudus koolides tuntavaks, omandades peale piiride sulgumist iseäranis terava kuju. Tihti tuli õpetajatel peale koolitöö lõppu vaeva näha puu- ja papiükkkide kallal, nendest valmistada püüdes üht või teist füüsikariista taolist asja, mis vähegi vastaks otstarbele. Ka lähemas tulevikus ei ole õppeabinõusid, nagu enamalt, väljamaalt loota. Selle puuduse kõrvaldamiseks, mille all õppetöö Eestis seni kannatanud, on K. Ü. „Rahvaülikool“ asutanud Tallinna õppeabinõude töökoja, kus esimeses järjekorras kavatsetakse valmistada aparata ja riistu füüsika kabinetide jaoks. Muidugi ei saanud siin tööd nõnda alustada nagu see harilikult viisiks: enne asjadest joonistused teha ja siis tarvisminevaid tarbaineid nõutama hakata, vaid suurema osa tarbainete puudusel tuli ainult saadaolevaid kasutada ja sellekohaselt on ka tehtavad asjad projekteeritud. Elektrijõul töötava töökoja teaduslikuks juhatajaks on laialt, isegi väljamaal tuntud füüsikaõpetaja Bruno Kolbe kutsutud, kellel terve rida huvitavaid omapäraseid aparata konstrueeritud. Esimesena nendest laseb töökoda lähemal ajal välja Kolbe veererenni, kukkumis- (langemis-) seaduste tõendamiseks — tüüpus *A*. lihtne rahvakoolidele, tüüpus *B*, elektrikontaktiga, keskkoolidele. Nimetud veererenn on märksa odavam ja ka palju lihtsam käsitada, kui senine keeruline ja ainult harva hästi töötav Atvoodi langemismasin. Kuna uued aparadid, nagu tähendud, on omapärased, on järjekult ka nende asjakohane käsitamine õpetajatel tundmata. Sellepärast ilmuvad kirjeldused ja juhatused nende tarvitamiseks järjekindlalt „Eesti Tehnika Seltsi ajakirjas“, millega tutvunemist õpetajatele peale selle ka veel tehnikasse, keemiasse, astronoomiasse jne. puutuvate populäär teadusliste kirjatööde pärast iseäranis soovitada võib. Kevadepoole, kui õppeabinõud suuremalt osalt valmis on, kavatsetakse toime panna kursusi, s. o. õppeabinõude demonstreerimist õpetajate ees, neile taryilisi võtteid selgitades. Füüsikakabinetide varustamise kõrval kavatsseb töökoda valmistada botaanilisi, anatoomilisi, geoloogilisi seinatabelid ja geomeetrilisi kehasid. Sealsamas on ka „Vironia“ sulepeade tööstus. Õppeabinõude ladukohaks on K. Ü. „Rahvaülikooli“ äriruumid Tallinnas S. Karja tän. nr. 23 kuhu tarbekorral tuleb pöörata tellimistega.

Organisatsioonide teated

Eesti Õpetajate Keskliidu Asemikkude kogu koosolekul 22. aprillil s. a. Tartus ettekantud aruannetest käib üldjoon läbi: nii hästi enamlaste kui ka okupatsiooni valitsuste aeg on õpetajate organiseerimisel suured takistused ees olnud. Posti ja muud läbikäimise vahendid ei töötanud korralikult, vaba liikumine oli takistud jne. nii ka valitsus tegi organiseerimisele tõkkeid. Oktoobris 1917 a. ei olnud keskliidul rohkem liikmeid kui Tallinna ja Tartu seltsid. Aprillis 1919 a. kuulusid juba liikmeteks: Tartu maakonna liit, Tallinna õpetajate selts, Viru maakonna liit, Võru maakonna liit, Pärnu maakonna liit.

Organiseerimise viisi kohta võetakse Asemikkude kogu koosolekul järgmised resolutsioonid vastu: 1) Maakonna piires asuvad õpetajate ühisused ühinevad maakonna liiduks, mille kaudu nad keskliiduga ühendusse astuvad.

2) Üksikute linnade õpetajate ühisustel oleks lubatud ka otsekohe keskliiduga ühendusse astuda.

Keskliidu juhatuse uueks asupaigaks Tartu asemele määratakse Tallinn.

Juhatus liigeteks valitakse Tallinnast: hrad Annusson, Kents, Raam, Roos, Rumma ja n. Raudkats, asemikkudeks, hrad Brüller, Saar, Peet ja n. Pedusaar. Teisteks juhatuse liigeteks valitakse: hrad Reinik ja Treffner Tartust, Piiskar Pärnust, asemikkudeks hrad Rosenberg Rakverest, Üksti Haapsalust, Roos Paidest.

Häälekandja väljaandmine tunnistakse väga soovitavaks. Sisu poolest peaks ta tõsise pädagoogilise ajakirja aset täitma, aga ka jooksvat koolielu valgustama. Ajakiri ei tohiks harvemini, kui kaks korda kuus ilmuda, kui võimalik, siis üks kord nädalas.

Otsustakse võimalikult vara kevadel, kohe pärast koolitöö lõppu kongressi ära pidada. Kongressi eeskavasse tuleks võtta õpetajate palgaküsimus ja kooliseaduse eelnõu arutamine.

Tunnistakse kohaseks eluõiguse võitnud „õpetaja“ ka keskliidu nimetuses tarvitusele võtta.

Keskliidu tegevus mai, juuni ja juuli kuus s. a.

Uus Keskliidu juhatuse Tallinnas asus asemikkude kogu poolt kohuseks tehtud ülesannete teostamisele.

1) Kongress otsustati pidada 18., 19. ja 20. juunil ning pöörati kirjalikult maakondade liitude ja ajalehtedes kogu õpetajaskonna poole palvega saata referaate kongressi teemade peale. Nädal aega enne kongressi algust selgus, et ühtegi referaati saadetud polnud. Põhjuseks oli lühike ettevalmistamise aeg, mille teadustamist veel trükitoõliste streik takistas. Pealegi olid paljud õpetajad Tartu kursustele sõitnud ega saanud tegemist teha kongressi eeltöödega. Seda silmaspidades otsustas Keskliidu juhatuse kongressi edasi lükata augusti lõpu peale. Et kongressi aeg Soome sõidu ajaga kokku langeb, siis ei saa esimese algust enne kindlaks määrata, kui laevasõidu ametilt laeva saamise päev teada saab.

2) Õpetajate organiseerimine on Keskliidu juhatusel alati südame peal olnud ja ta on igat juhtumist tarvitanud, et selle teostamiseks kaasa aidata.

Praegu on Keskliidu liikmeks Tartu ja Tallinna õpetajate seltsid ja Tartumaa, Võrumaa, Pärnumaa, Viljandimaa, Saaremaa, Harjumaa, Läänemaa, Virumaa ning Järvamaa õpetajate liidud. Puuduvad veel Valga ja Petseri, mis sõjategevusega seletatav on.

3) Keskliidu häälekandja väljaandmisele takistamiseks oli trükitoõliste streik, mis mai algul algas ja kuni siia ajani lõpulikult lahenenud

pole. Juuli kuu algul seati uute trükitöö hindade põhjal eelarve kokku ja asuti väljaandmisele. Keskliidu juhatus arvas esialgu umbes 2000 lugejat ajakirjale leidvat, pidas siiski tarvilikuks teda trükkida 4000 eksemplaaris, lootes, et pärast järeltellijaid leidub. Et esialgu 2000 eks. lattu jääb ja raha selle all seisab, siis otsustas Keskliidu juhatus pöörata maakondade liitude poole toetuse saamiseks vähemalt 1000 marka igalt maakonnalt ja iseseisvalt liidu liikmelt-linnalt. Selle peale vastasid Järvamaa, Harjumaa, Saaremaa, Võrumaa ja Pärnumaa liidud, et nad igaüks esialgselt „Kasvatust“ 1000 margaga toetavad. Võrumaa ja Pärnumaa on isegi juba raha ära saatnud. Tallinna selts otsustas toetada 3000 margaga ja välja maksta tarviduse järele.

Õpetajate palkade asjus otsustas Keskliidu juhatus ühes Viljandimaa liidu saadikutega Järvamaa ja Viljandimaa liitude ettepanekutega, et

1) uued palganormid peavad maksma hakkama 1. nov. 1918. a. kõigile õpetajaile ja Viljandimaa liidu ettepanekuga järgmistes punktides

2) Asutava kogu hariduskomisjoni eelnõus 3. ja 4. järk sünnitavad ühe 3. järgu ja 5. järk 4. järgu.

3) Palga minimaal normid oleksivad järgmised :

	1. j.	2. j.	3. j.	4. j.
1. Tallinnas	1000	900	800	700
2. Narva, Tartu ja Valga*)	950	855	760	655
3. Muis linnades ja alevites	900	810	720	630
4. Maal	850	765	680	595

4) Palga väljamaksmine peab olema maakondade käes.

5) Kooli juures peab olema magtagavara, mis vastab normaal talule (umbes 15 tiinu põldu ju vastavalt heinamaad).

Selle otsusega ühines täiesti Saaremaa õpetajate liit. Pärnumaa õpetajate liit samuti, väljaarvatud p. 4, mis nende arvamise järelele järgmiselt kõlaks: Palga maksmine peab riigivalitsuse käes olema. Järvamaa õpetajate selts ühines kõige otsustega peale liigituse asukoha järele. Järvamaa ettepanek on I Narva, II Tallin, Valk, III teised linnad ja IV — alevid ja maalasuvad koolid.

Keskliidu juhatus arutas veel paaril koosolekul, kuhu olid palutud osavõtma Asutava kogu hariduskomisjoni liikmed ja haridusministeeriumi esitajad, õpetajate palga normide küsimust. Üldarvamine kaalus selle poole, et on tarvis ühendada hariduskomisjoni I ja II järku esimeseks ja III ning IV järku teiseks järguks, kuna kolmanda järgu moodustaks hariduskomisjoni V järk. Liigitamine maakohtade järele olgu neljaliigiline ilma linnade jne. nimetamata. Palga suuruse suhtes leitakse loomulik olevat, et õpetajate palgad suuruse poolest vastaksid vastava haridusega ametnikkude palkadele teistes ametkondades.

Üleriikline õpetajate kongress.

Õpetajate Keskliidu juhatus, teada saades Laevasõidu ametilt laeva saamise päeva Soome sõiduks, otsustas õpetajate kongressi 28., 29. ja 30. augustil ära pidada ning 31. augustil ja 1. septembril õpetajate Soome sõitu korraldada.

Kongressist võtavad osa organisatsioonid, milles kuni 15 liiget 1 hääleõigusega esitaja, kuni 30 — 2, kuni 45 — 3 jne. peale selle Keskliidu juhatus, asemikkude kogu liikmed ja iga maakonna liidu ja linna seltsi juhataste poolt üks esitaja. Sõnaõigusega võib iga õpetaja kongressist osa võtta.

*) Trükiveana on enim Valga asemele sattunud Viljandi.

Kongressi kulude katmiseks on maks 5 marka iga osavõtja pealt. Kongressi kava on järgmine :

I.

- 1) Maakondade liitude aruanded.
- 2) Keskliidu aruanne.

II. Kool.

- 1) Ühtluskool.
 - a) lasteaiad, koduõpetus, kasvatusmajad,
 - b) üleüldisharidusline kool (alg- ja keskkool, abikool,
 - c) kutsekoolid (kaub., tööst., kunst.),
 - d) täienduskoolid (kursused, rahvaülikool),
 - e) kõrgem kool (ülikool, tehnikum, kunstikoolid),
 - f) õpetajate ettevalmistusasutused (seminarid, kursused, päd. jaoskond. ülik.).
- 2) Koolidevõrk (sunduslik algharidus, koolide ülevalpidamine, erakool.),

III. Koolivalitsus.

- 1) Ministeerium, maakondade ja linnade koolivalitsus.
- 2) Vallakoolivalitsus.
- 3) Kooli omavalitsus (päd. nõukogu, hoolekogu ja vanemate nõukogu).

IV Õpetajad.

- 1) Õpetajate õigusline ja ainealine seisukord.
- 2) Edasiharimine.
- 3) Õpetajate organiseerimine.
 - a) seltsid, liidud ja keskliit, nende ülesanded ja vahekord,
 - b) ühissettevõtted (ajakiri, kirjastusühisus, õpetajate kodu).

V Õppeained.

- 1) Sunduslikud ja mittesunduslikud õppeained.
- 2) Õpperaamatud (Ülevaade ilmunud, teoksil olevate ja tarvisminevate õpper. kohta)

VI. Kooli päevaküsimused.

- 1) Nooresoo liikumine ja õpetaja.

Keskliidu juhatus palub õpetajaid, kes referendina kongressil esinevad, sellest varemalt teatada, ka neid, kes kongressi ajaks Keskliidu poolt korterit soovivad. Toitu tuleks kaasa võtta viieks päevaks, et ka Soome sõiduks jätkuks, sest Soomes on toiduained kallimad. Soovitav veel kaasa võtta tekk ja padi.

Keskliidu juhatus on sammusid astunud, et kongressile sõitjad prii sõidu ehk vähemalt hinnaalandust raudteel saaksid. Vastus selle peale saadi eitav.

Teadaanded ja järelküsimised saata: Tallinn, „Kasvatuse“ toimetus, Kloostri tän. 16.

Keskliidu juhatus juhib tähelepanekut selle peale, et sõidust ainult organiseeritud õpetajad osa võtavad.

Eesti Õpetajate Keskliidu juhatus.

Eesti õpetajate Soome sõidu asjus

on Soome valitsus meie saadikule Dr. Kallas'ele järgmist teatanud:

„Omas kirjas olete härra Doktor teatanud külaskäigu reisust Helsingisse, mida Eesti Õpetajate Liit kavatseb korraldada Soome üleüldise õpetajate seltsi Tallinna reisu vastuseks.

Pea sellel juhtumisel Teile teatama, et pean iseäranis rõõmustavaks seesuguse võõruskäigu toimepanemist. Olen kindel selles, et mõlemate maade õpetajate liginemise mõttes tehtud kavatsus tootab kasu nii Soome kui ka Eestile, samuti on see juhtumine kohane kindlustama neid sidesid, mis ühendavad nii lähedalt vennasrahvaid teineteisega“.

Mõned arvud Eesti koolide ja õpetajate kohta.

Haridusministeeriumi teadete järele on Eestis praegu:

1. Rahvakoole ja õpetajaid järgmiselt:

Kohanimetus	koolid	õpetajad
Harjumaal	139	202
Tallinnas	41	202
Järvamaal	95	151
Paides	1	7
Läänemaal	105	140
Haapsalus	3	15
Petserimaal	54	64
Pärnumaal	127	233
Pärnus	6	25
Saaremaal	140	160
Kuresaares	1	6
Tartumaal	213	287
Tartus	18	94
Valgamaal	8	12
Valgas	8	30
Viljandimaal	128	212
Viljandis	4	10
Virumaal	183	262
Narvas	15	54
Rakveres	4	16
Võrumaal	136	168
Võrus	4	12
Kokku	1432	2382
Neist a) maal	1327	1911
b) linnades	105	471

2. Keskkoolides: a) maal . . . 230 õpet.
b) linnades . 873 „

Kokku 1103 õpet.

3. Kutsekoolides: a) maal . . . 6 õpet.
b) linnades 181 „

Kokku 187 õpet.

Kesk- ja kutsekoolide kohta peab tähendama, et neis tihti ühiseid õpejõude leidub, mispärast õpetajate arv tegelikult vähem on, kui neis näidatud. ip.

Büroo.

Vabad õpejõud.

1) Rihard Roosenfeldt, 61 aastat vana, Peeterburis kroonu- ja eragümnaasiumides 35 aastat Saksa ja vanu keeli õpetanud, omab selle-

kohase kutsetunnistuse, räägib ka Eesti keelt. Roosenfeldt on juba üle aasta ilma kohata ja aineliselt raskes seisukorras, elab Tallinnas, Falgi tee nr. 4, kort. 11.

2) Nikolai Kristofel — kauaaegne Riia linnagümnaasiumide inspektor, õpetanud Peeterburi ja Riia gümnaasiumides Vene ja vanu keeli, praegu ilma kohata; elab Rakveres — Pruuali uulits nr. 3.

3) Marie Rääk — elab Lue-Räägu talus, Kabliil, üle Pärnu.

4) Klaara Osvet — elab Tallinnas, Vladiimiri uul. 42—7.

5) Marta Rosenkranius — elab Hädemeestel, Meerents.

6) Anna Starkopf — elab Koskemaal, Lelles.

7) Voldemar Rakles — elab Tallinnas, Israeli uul. 12—6.

8) Peeter Sink, elab Tallinnas, Suur Tartu maantee, Kunsttööstuse koolis.

Viimased — 3 kuni 8 — on lõpetanud Tallinna linna Kunsttööstuse kooli ja pädagoogika kursused ja omandanud sellega joonistaja, joonestaja ja kunstkäsitöö õpetaja õigused.

Kaastöölisele.

„Kasvatuse“ kaastööliseks on kõik Eesti õpetajad, kooliarstid ja haridustegelased. Toimetus pöörab Teie poole ja palub „Kasvatust“ kaastöoga toetada. Kaastöökse võib olla igasuguste küsimuste lahendamine, mis kasvatuse ja haridusega seotud. Olgu see kitsas teoreetiline, meetodiline eriala või lihtne elunähtus, mis kuidagi lahendust nõuab.

Mis puutub õpetajate organisatsioonide tegevusse, siis on viimased kohustud oma häälekandjasse mahutama kõiki teateid, mis võiks kogu õpetajaskonda huvitada.

„Kasvatuses“ on osa: Küsimised ja vastused, mis peab lugejatele saama elavamaks mõtte vahetuskohaks.

Toimetus.

KASVATUS

AMETLIK OSA.

1. aastakäik.

August 1919.

1. vihk.

Valitsuse määrused, korraldused ja otsused.

Ajutise Valitsuse otsus kooliõpetajate ja raudtee ametnikele rahvaväe kokkukutsumise käsu alt vabastamise kohta.

(R. T. 1918. nr. 4.)

Ajutine Valitsus otsustas 30. novembril kooliõpetajaid ja raudteeametnikke rahvaväe kokkukutsumise käsu alt vabastada.

E. A. V. asjade valitseja: k. t. Th. Käärik.

Ajutise Valitsuse määrus sõjateenistuses viibivatele kooliõpetajatele palgamaksmise asjus.

(R. T. nr. 4. 1919. a.)

I.

Kõigile sõjateenistusesse astunud avalikkude koolide kooliõpetajatele jääb õigus oma kohtade peale alles, kui ka õigus sõjateenistuses viibimise ajal oma perekonna ja majapidamise tarvidusteks üht osa oma kooliõpetaja korterist tarvitada.

II.

Sõjateenistusesse astunud kooliõpetajate asemele valitakse tegelikult kooliajaks ajutised asetäitjad kooliõpetajad.

III.

Kooliõpetajad, kes väerinnal mitte ohvitserina reateenistuses on, saavad oma kooliõpetaja palga täiel määral maakonna või linnavalitsuselt edasi. Kooliõpetajad, kes väerinnal ohvitserina reateenistuses on, saavad pool kooliõpetaja palka edasi.

Asetäitjatele kooliõpetajatele palgamaksmiseks võib kohalik koolivalitsus keskvallitsuselt krediiti paluda, kui maakonna ehk linna summad selleks ei ulata.

18. detsembril 1918. a.

Pea- ja haridusministri asetäitja: A. Rei.

A. V. asjade valitseja: Th. Käärik.

Haridusministeeriumi määrused ja korraldused.

Korraldus rahvakooli õpetajate ettevalmistamise ja edasiharimise suvekursuste kohta.

I. Maakonna koolivalitsused korraldavad kõigile oma ringkonnas asuvatele kutseõiguseta rahvakooli õpetajatele suvised edasiharimise kursused.

II. Kutseõiguseta õpetajad, kes rahvakoolis edasi töötada soovivad, on kohustatud kursustest osa võtma. Neid võib sellest kohustusest vabastada maakonna koolivalitsus ainult väga mõjuvatel põhjustel.

III. Kutseõigustega õpetajate kursustest osavõtmine on soovitatav. Nende hariduse täiendamist võimaldavad kursuste juhatused iseäranis looduseõpetuse lühendatud kursuse, kodanikuteaduse ja koduloo koondamise teel lühikeseajalisteks kursusteks.

IV. Mittekooliõpetajatest võib kursustele võtta isikuid, kellel vähemalt 5 keskkooli klassi, ehk kõrgema algkooli või temale vastava kooli haridus.

V. Kursused kestavad 3 suve järgimööda, igal suvel 10 nädalat.

VI. Tundide arv päevas olgu 5; kohtadel tehtud otsuste põhjal võib ka 6 tundi päevas olla.

VII. Kursused algavad käesoleval suvel 23. juunil.

VIII. Kursuste õpeained on järgmised:

I. suvel (1919 a.)

1. Eesti keel ja tema metoodika	60 tundi.
2. Looduseõpetus ja tema metoodika	60 "
3. Joonistamine ja tema metoodika	90 "
4. Kodanikuteadus ja tema metoodika	24 "
5. Koduloo metoodika	18 "
6. Võimlemine	12 "
7. Käsitöö kava ja metoodika	18 "
8. Praktikatunnid:	
Eestikeel	6 "
looduseõpetus	6 "
kodulugu	4 "
võimlemine	2 "
300 tundi.	

II. suvel (1920. a.)

1. Pedagoogika ja pedagoogika ajalugu	60 tundi.
2. Psüholoogia	30 "
3. Ajalugu (Kodumaa ja üleüld.) ja t. metoodika	60 "
4. Joonistamine ja voolimine	90 "
5. Käsitöö	60 "
300 tundi.	

III. suvel (1921. a.)

1. Matemaatika ja tema metoodika	60 tundi.
2. Maadeteadus " "	60 "
3. Võõra keele metoodika	30 "
4. Laulmise metoodika	18 "
5. Joonistamine	90 "
6. Võimlemine	18 "

7. Praktikatunnid	24 „
	<u>300 tundi.</u>

T ä h e n d u s I: Praktikatundidega on seotud ühised arwustused ja seletused.

T ä h e n d u s II: Kursuste juhatused peavad soovijatele mõnel mänguriistal mängimist ja harjutamist võimaldama, ning kursistidest laulukoori korraldama.

IX. Iga õpeaine kursuse lõpul on osavõtjatel eksamid ja iga suve õpul, selle järele, kui nad kirjalikud tööd, mis kursuste nõukogu teemade hulgast valitud, täitnud on, antakse neile sellekohased tunnistused. Koduloo metoodika kohta käiv kirjatöö peab sisaldama kava, kuidas kursuste kuulaja seda ainet eeltuleval õpeaastal oma koolis mõtleb käsitada.

X. Tunnistuse kuju on järgmine:

T U N N I S T U S.

Selle tunnistuse ettenäitaja (nimi ja perekonnanimi) kooli õpetaja, sündinud . . . -mal aastal on Haridusministeeriumi 8. mai 1919. a. Nr. määruste põhjal korraldatud kursustest 19.. suvel (kus kohal) osa võtnud ja alltähendatud õpeainetes järgmised tagajärjed saavutanud:

1. Eesti keeles
2. Eesti keele metoodikas (rahuloldavad
3. Looduseõpetuses või
4. Looduseõpetuse metoodikas
5. Kodanikuteaduses mitterahuloldavad),
6. Koduloo metoodikas

XI. Isikud, kes 3 suvised kursused rahuloldavalt lõpetanud, saavad rahvakooli õpetaja kutseõiguse.

T ä h e n d u s: Isikule, kes üksikutes õpeainetes (mitte üle ühe iga aasta kohta) eksami mitte rahuloldavalt on teinud, korraldatakse viimase kursuse järele täienduseksamid.

XII. Kursustest osavõtmine on maksuta.

XIII. Maakonna koolivalitsuse kohus on kursistidele elamisruumide ja tarbeainete odavamalt muretsemiseks samme astuda. Ülespidamise kulud on kursistide eneste kanda.

XIV. Lektorite honoraar on järgmine:

- a) kohalikkudele jõududele 25 marka tunni eest,
- b) väljast sõitnud isikutele 30 „ „ „ ja peale selle prii korter ja sõidukulud sellest kohast arvates, kust lektor tulnud.

XV. Maakonna- ja linnakoolivalitsused kannavad kõik majanduslised kulud. Lektorite tasu võtab ministeerium oma kanda.

Seni on ministeeriumisse koguni vähe lektorisi kursustel õpetuseandjateks koolivalitsuste poolt üles antud. Ministeerium palub selles suhtes kõik teha, mis võimalik, et kursustele kohaseid õpejõude koha peal leida. Ühtlasi tuleb igast õpejõust, kes valmis kursustel töötama, ja kursuste korraldamise lähematest sammudest ministeeriumile teatada.

8. mail 1919. a. Nr. 2077.

Haridusminister: J. Kartau.

Sekretäär: J. Rebane.

Täiendus rahvakooli õpetajate ettevalmistamise ja edasiharimise kursuste korraldusele.

Viljandi maakonnakoolivalitsusele, ära kirjad teistele maakonna koolivalitsustele.

Vastuseks kirjale 10. juulist s. a. nr. 569 ja täienduseks 8. mail s. a. nr. 2077 saadetud korraldusele teatab osakond:

1) Rahvakooli õpetajate ettevalmistamise ja edasiharimise suvekursuste nõukogu moodustavad:

- a) maakonna koolivalitsuse juhataja,
- b) maakonnakoolinõunik ja
- d) kursustel viibivad lektorid.

Tä h e n d u s: Nõukogu koosolekuid juhatab maakonnakoolivalitsuse juhataja, või — tema äraolekul — koolinõunik.

2) Nõukogu korraldab ühtlasi ka eksamid oma äranägemise järele kokkukõlas ministeeriumi määrustega ning korraldustega.

3) Käesoleval suvel on eksamid ainult neis õpeainetes, mis „korralduses“ leiduvas „tunnistuse“ kujus on tähendatud. Võimlemine ja joonistamine tulevad veel ette järgmistel aastatel, 21. juunil s. a. peetud koosoleku protokollis ei ole öeldud, et kõikides ainetes tulevad eksamid sel suvel, vaid see otsus on põhjusemõtteline.

4) Ajapikendust eksamide tegemiseks annab kursuste nõukogu põhjustel, mis tema tähtsaks peab.

14. juunil 1919 a. Nr. 2308.

Kooliosakonna juhataja E. Martinson.

Sekretäär P. Madisson.

Õpetöö algus.

Kõigile koolivalitsustele. Haridusministeerium teatab, et tuleval 19/20 õpeaastal õpetöö kõigis koolides 15. septembril 1919. a. algab.

11. juunil 1919. a. nr. 12721.

Haridusminister: J. Kartau.

Sekretäär: Rebane.

Eesti keele õigekirjutus.

Kõigis koolides tuleb Eesti keele õigekirjutuse õpetamise juures juhtnõuiks võtta Eesti Kirjanduse Seltsi poolt väljaantud „Eesti keele õigekirjutuse sõnaraamat“.

17. jaanuaril 1919. a. nr. 170.

Haridusministri as. F. V. Mikkelsaar.

Sekretäär J. Rebane.

Õperaamatute kohta käivate kitsenduste kaotamine.

Kõigile maakonna- ja Tallinna ja Tartu linna-koolivalitsustele.

Haridusministeerium paneb ette kõigile Teie alla kuuluvatele asutustele teatada, et kõik kitsendused õperaamatute tarvitusele võtmises sellega kaotatud on.

4. detsembril 1918. a. nr. 203.

Haridusministri as. F. V. Mikkelsaar.

Sekretär: J. Rebane.

Haridusministeeriumi seletused.

Kursustest osavõtjate kutseõigusega õpetajate ametist tagandamise kohta.

Maakonna- ja linnakoolivalitsustele.

Praegu maksvate seaduste põhjal loetakse kutseõigusega õpetajad ajutisteks, keda iga õpeaasta vahetusel võib ametist tagandada, kui nende asemele valitakse kutseõigusega õpetajad. Selle seaduse põhjal on mõned vallad hakanud tagandama ka neid kutseõigusteta õpetajaid, kes osa võtavad õpetajate edasiharimiskursustest. Kuna käimasolevad õpetajate edasiharimiskursused on Haridusministeeriumi poolt just selleks korraldatud, et anda võimalust kutseõigusega õpetajaile nende läbi omandada kutseõigust, siis ei ole kursustest osavõtjate kutseõigusega õpetajate tagandamiseks — kui selleks pole muud tähtsat põhjust — praegusel ajal mitte õiguslist alust.

22. juulil. 1919. a. nr. 2409.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Sekretäär: P. Madisson.

Küsimuste alluvusest.

Maakonna- ja linnakoolivalitsustele.

Paljud õpetajad pööravad mitmesuguste küsimustega ja kaebustega, mis kohalike koolivalitsuste otsustamise alla käivad, otsekohe Haridusministeeriumi poole. Et Ministeerium igat üksikut asja kohta peal uurima minna ei või, vaid selle töö maakonna- ehk linnakoolivalitsuse hooleks peab andma, sellepärast võib ta asja alles siis otsustada, kui kohalised koolivalitsused oma kindla seisukoha on võtnud ja põhjendatud materiaali Ministeeriumile saatnud. Sarnane asjaajamise kord nõuab palju aega ja koormab Ministeeriumi tihti tühiste tülküsimuste lahendamisega. Mõnikord panevad ka maakonna- ja linnakoolivalitsused küsimusi, mille lahendamine nende võimupiiri kuulub, Ministeeriumile otsustamiseks ette, ilma oma seisukoha avaldamata ja vahest ka isegi ilma tarvilise tõendava materiaali juure lisamata. Ministeerium palub edaspidi kindlasti järgmistest juhtmõtetest kinni pidada:

1) Ministeerium otsustab: a) põhjusemõttelisi ja tähtsamaid küsimusi, mille kohta linna- või maakonnaavalitsuse arusaamise järele seaduses selge ja otsekohene vastus puudub, ehk mis nende võimkonda ei kuulu; b) kaebusi linna- ja maakonnakoolivalitsuse tegevuse, otsuste ja korralduste kohta, mis kaebaja arvates mitte seadusega kokkukõlas ei seisa või millega rahul ei ole.

2) Linna- või maakonnakoolivalitsus otsustab kõik muud küsimused, mis esimeses punktis nimetatud ei ole ja mis maksvate seaduste järele tema otsustamise alla kuuluvad.

Iga küsimuse kohta, mida koolivalitsus Ministeeriumile otsustamiseks ette paneb, peab koolivalitsus igakülgse läbikaalutud materiaali ja oma arvamise juure lisama.

Sellest korraldusest tuleb Teil kõikidele Teie valitsuse ringkonnas olevatele õpetajatele teatada ja seda oma asjaajamise juures silmas pidada.

Kõik asjad, mis väljaspool seda korda ministeeriumile lahendamiseks ehk otsustamiseks tulevad, saadab ta vastavasse asutusse tagasi.

31. mail 1919. a. nr. 2620.

Rahvakooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Ajaajaja: P. Madisson.

Õigeusu koolide kohta.

Pärnu maakonna-koolivalitsusele, ärakiri kõigile teistele koolivalitsustele.

Teie järelepärimise peale 20. detsembrist s. a. Nr. 19 all teatab haridusministeerium järgmist.

1). 19. nov. s. a. otsustas Ajutine Valitsus, et Saksa võimude poolt sunniviisil ülevõetud õigeusu koolid ajaviitmata nende õigeusulistele omanikkudele tagasi tulevad anda. Sellest otsusest on haridusministeerium Eesti Piiskopile 21. nov. s. a. kirjaga Nr. 14 all teatanud.

Eesti Piiskop palus omas kirjas 19 nov. korraldust, et kõigile Eesti õigeusu kogudustele luba antaks oma koolisid erakoolidena Eesti õpekeeles otsekohe käima panna. See luba on haridusministeeriumi poolt antud. Selle põhjal tuleb õigeusuliste koolide peale vaadata kui õigeusu koguduste erakoolide peale, mispärast nad haridusministeeriumi 4. det. s. a. korralduse järele ülevõtmise alla ei tule.

2). Kui kogudused neid koole üleval pidada ei jaks ja maakonna-valitsuselt nende koolide ülevõtmist ehk toetamist paluvad, siis tuleb koha peal otsustada, kui otstarbekohane ühe ehk teise kooli ülevõtmine ehk toetamine on. Muidugi peaks silmas peetama, et ühegi eluõiguslise kooli kinnijäämine soovitatav ei ole.

3) Ülevõetud koolides võivad edasi töötama jääda kooliõpetaja kutsega kõstrid-kooliõpetajad, kelle koolitööd kõstri amet kuidagi viisi ei takista ja kes haridusministeeriumi 4. det. 1918 a. määruste järele tagandamisele ei tule. Kooliõpetaja kutseks kõstrid-kooliõpetajaid võib ainult ajutistena kooliõpetajatena registreerida.

27 detsembril 1918 a. № 472.

Haridusministri as. F. V. Mikkel Saar.

Sekretäär: I. Rebane.

Teadaanded ja üleskutsed.

Awalikkude algkoolide seaduse eelnõu.

I. Üleüldised määrused.

A. Laad.

1. Algkool moodustab üldhariduslise ühtluskooli esimese järgu.
2. Algkool on emakeelne, maksuta ja sunduline kõikidele riigikodanikkudele.
3. Algkool võib olla ühis- või lahuskool — selle järele kuidas seda otsustavad kooli ülevalpidajad.
4. Algkooli võetakse vastu õpilasi usutunnistuse peale vaatamata.

5. Algkoolid jagunevad õpilaste emakeele järele eesti-, vene-, saksa-, rootsi-, läti- või muukeelelisteks.

6. Õpilaste emakeelt tuleb arvata nende rahvuse järele. Kui lapsevanemad ei ole ühest rahvusest, arvatakse lapse rahvust vanemate ülesandmise järele.

7. Muulastele iseäraldi kooli või klassi avamine saab kohustavaks, kui läbistikku vähemalt 20 õpilast kogub, kes ühe õpetaja juhatusel õppida võivad; selle juures võib tarvilise õpilaste arvu saamiseks ühendada ühe õpetaja juhatuse alla ühte klassituppa mitme õpeaasta (klassi) õpilased.

9. Lapsed, kelle jaoks — nende vähese arvu pärast — ei ole korraldatud emakeelelist kooli, võivad õpetust saada kas erateel kodus omas emakeeles või erandina eestikeelses koolis.

9. Kohalise maakonna- või linnakoolivalitsuse loaga võib õpilane astuda mitteemakeelsesse kooli ka muil mõjuvail põhjustel: kui ta, näituseks, sugugi ei oska oma rahvuse keelt, või oskab nii puuduliselt, et ta ainult teises keeles õppides võib õieti areneda.

B. Õpeaeg.

10. Algkooli kursus kestab 7 õpeaastat. Silmas pidades kohalisi olusid võib jaotada algkooli kaheks astmeks, kus juures neli esimest õpeaastat moodustavad algkooli esimese astme — alamalgkooli, kolm viimast — teise astme — ülmalgkooli. Mõjuvail põhjustel võib algkooli ka teisiti astmetesse jagada.

11. Õpeaasta algab sügisel ja iaguneb uueaasta-vaheajaga kaheks poolaastaks. Tegelik õpetöö maal kui ka linnas peab kestma vähemalt 35 nädalat aastas.

12. Õpeaasta alguse, lõpu ja vaheajad määrab äre Haridusministeerium, selle juures silmas pidades kohalike koolivalitsuste soove.

D. Kooli kohustus.

13. Lapsed, kes õpeaasta alguseks 7 aastat vanaks saanud, on kohustatud algkooli astuma. Kohaline maakonna- või linnakoolivalitsus võib tema alla kuuluvates koolides koolikohustuse algust ühe aasta võrra edasi lükata. Erandina võivad üksikud lapsed hiljem kooli astuda, kui selleks on mõjuvad põhjused: kauakestev haigus, või hiline keheline või vaimline arenemine.

14. Koolikohustus kestab kuni algkooli kursuse lõpetamiseni, kuid mitte kauem kui 16 aasta vanaduseni. Õpilased, kes 16 aastat vanaks saanud õpeaasta kestvusel, peavad koolis käima kuni selle õpeaasta lõpuni.

15. Lapsed, kes kodu, erakoolides või muul teel õpetust saavad, mis mitte alamal ei seisa avaliku algkooli õpetusest, vabastatakse avalikus algkoolis käimisest kohalise koolivalitsuse poolt, kes nende laste korraliku õpetuse saamise järele valvab. Selle õpetuse tasapinna kõrguse üle otustavad asutused ja isikud, kelle hooleks on antud koolide pedagoogiline instrueerimine ja ülevahe.

15. Lapsed, kellel täiesti võimata on algkooli astuda nende kehaliste või vaimliste puuduste pärast (pimedad, kurtummad, nürimeelsed j.n.e.) paigutatakse sellekohastesse kasvatus- ja õpeasutustesse, mis üleval peetakse riigi või kogukondliste omavalitsuste poolt, või eraettevõttel. Nende koolide korralduse määrab sellekohane eriseadus.

17. Koolikohustuse täitmise järele kooliringkonnas valvab koolihoolekogu, kes kooliealiste laste nimekirja peab, seda alati korras hoiab, parandab ning täiendab ja iga aasta hiljemalt 2 nädalat enne kooli algust kooliringkonnas asuvatele lastele, kelle kohta koolikohustus maksma hakkab, sellest teada annab.

18. Vabandamata põhjustel koolikohustuste täitmata jätmise kui ka korratu kooliskäimise pärast langevad süüdlased lapsevanemad või hoolekandjad rahatrahvi alla kooli kasuks 1—10 margani iga puuduva päeva eest, või — trahvi mittemaksmise korral — kohtuliku karistuse alla vangistusega kuni 2 kuuni, mille juures ka määratud trahvirahad sisse nõutakse. Trahviraha suuruse tähendatud piirides, tema sissenõudmise viisi ning tarvitamise määrab lähemalt ära kohaline maakonna- või linnakoolivalitsus.

19. Kui lapsevanemad või hoolekandjad trahvist ja karistusest hoolimata last kooli ei saada, siis antakse laps vanemate või hoolekandjate kulul teise perekonda ülespidamiseks ja kooli saatmiseks.

20. Kui vaesuse pärast ei suudeta last kooli panna, siis peab kogukond hoolitsema lapse kooliskäimise võimaluse eest.

21. Algkooliealisi lapsi ei tohi õpeajal ametisse palgata vabrikutesse, tehastesse, töökodadesse ega muisse ametitesse. Süüdlased võetakse kohtulikule vastutusele ja langevad rahatrahvi alla kohalise kooli kasuks 100—500 margani, või vangistuse alla kuni 6 kuuni. Selle määruse täitmise järele valvab kohaline koolivalitsus ühes kooli hoolekoguga.

E. Asutamine.

22. Avalikud algkoolid asutatakse ja peetakse üleval valdade, alevite, linnade, maakondade ja riigi poolt, selle järele kelle huvide teenistuses nad on, niisugusel arvul, nagu see tarviline koolikohustuse läblviimiseks.

23. Linnad, mis moodustavad ilma maakonnata iseseisva administratiivüksuse, asutavad tarvilise arvu algkooli ja kannavad kõik nende kulud, niisama ka maakond ja riik, kui nad asutavad algkooli, mis ülemaakondlise või riiklise tähtsusega on.

24. Vallad, alevid ja need linnad, mis moodustavad ühes maakonnaga administratiivüksuse, kannavad oma koolide majanduslised ja kõik muud kulud peale õpetajade palkade, mis on maakonna kanda, kes ka lõpulikult otsustab nende koolide võrgu loomise ja asutamise üle, kuna kooli majandusliste kulude kandjatel õigus on selles asjas maakonnavalitsusele põhjendatud ettepanekuid teha.

25. Kooli asutamise, korraldamise ja ümbermuutmise juures tuleb täita nõuded, mis koolimajade, kooli kõrvalhoonete ja sisseseadete ning asukoha kohta ette on nähtud sellekohastes eri määrustes.

26. Iga maa algkooli juures peab olema tarviline osa maad: õpilaste võimlemise- ja mänguplatside jaoks vähemalt 200 ruutmeetrit iga klassi kohta, umbes $\frac{1}{2}$ tiinu kõlbulikkude maad kooliaia tarvis ja igale määralisele õpetajale tarvitamiseks $\frac{1}{2}$ —1 tiinu põllumaad ühes ühe lehma heinamaaga. Üle selle määra maa tarvitamine õpetajale ei ole lubatav.

27. Linna ja alevi koolidele tuleb maad muretseda, niipalju kui see kohaliste olude järele võimalik on, selle juures silmas pidades kõige pealt kooli üleüldiseid tarvidusi (õpilaste mänguplatsid ja kooliaiad).

28. Kooli iure maad muretseda on kohustatud kooli ülevalpidajad.

29. Koolid on riiklise tähtsusega asutused, mille tarvis õigus on maad sundusliselt võõrandada.

G. Ülevalve, juhtimine ja korraldamine.

30. Avalikkude algkoolide ülevalve on ettenähtud sellekohases eriseaduses (V. „Koolivalitsuse korraldus“).

31. Üksiku algkooli tegevust juhivad ja korraldavad:

- a) koolijuhataja,
- b) õpetajad,
- d) õpetajade nõukogu ja
- e) kooli hoolekogud.

Õpe- ja kasvatusosa.

32. Algkoolis õpetatakse järgmisi õpeaineid:

1. emakeelt,
2. kodulugu,
3. loodusteadust (ühes tervishoiuga, füüsikaga ja keemiaga),
4. maadeteadust,
5. ajalugu,
6. kodanikuteadust,
7. arvuteadust ja algebrat,
8. geomeetriat,
9. kahte võõrast keelt,
10. joonistamist (kujutavat ja tehnilist),
11. käsitööd (poeg- ja tütarlastele),
12. laulmist ja
13. võimlemist (poeg- ja tütarlastele).

T ä h e n d u s I: Võõraste keelte õppimine ei alga varemalt kui 4. õpeaastal.

T ä h e n d u s II: Muukeelsetes koolides astub 1 võõra keele asemele Eesti keel.

T ä h e n d u s III: Koolides, kus on tarviline osa maad, tuleb osa käsitöö tunda sügisel ja kevadel tarvitada tegelise aiatööga tutvustamiseks.

33. Haridusministeeriumi loaga võib kohaliste olude nõudel algkooli eeskavasse võtta veel teisa õpeaineid, mille juures aga ei tohi tuntavalt kannatada üldharidusliste ainete läbivõtmine.

34. Õpeainete üleüldise laadi, läbivõtmise ulatuse ja nädalatundide arvu iga õpeaine kohta klassis määravad ära Haridusministeeriumi poolt maksmapandavad õpe- ja tunnikavad.

35. Algkooli klassid nimetatakse õpeaastate järele I, II, III ... VII klassiks.

36. Iga klassi läbitegemiseks kulub normaalselt üks õpeaasta. Erakorraliselt võivad anderikkad õpilased õpetajate nõukogu otsusel klassi vähema ajaga kui ühe õpeaastaga läbi teha, või mõne klassi vahele jätta.

37. Õpilast ei või jätta ühte klassi kauemaks kui kaheks õpeaastaks.

T ä h e n d u s: Nõrgaandeliste laste tarvis avatakse kogukondliste omavalitsuste ja riigi kulul iseäralised abikoolid. Nende koolide korralduse määrab ära sellekohane eriseadus.

38. Õpilaste normaalarv klassis on 40. Ainult erakorralistel tingimistel tohib see arv tõusta viiekümneni. On õpilaste arv üle viiekümne, peavad kooliülevalpidajad kõrvalklassid avama.

T ä h e n d u s: Need määrused on maksvad, kui üks ainukene klass õpetaja kohta tuleb. On õpetajal korraga käes õpetada enam kui üks klass, siis peab õpilaste arv niisuguses ühendatud klassis 10 võrra vähem olema: normaalarv — 30, maksimum — 40.

39. Iga õpeaasta algul seab õpeaine õpetaja kokku ja paneb õpetajate nõukogule ühtlustamiseks ette üksikasjalise kava selle üle, kuidas ta mõtleb eeltuleval õpegastal õpematerjaali jaotada ning läbi minna ja missuguseid õpovahendisi selle juures tarvitada. Kui õpeaasta lõpuks ei ole läbi võetud klassi normaalõpekava, siis tuleb sellest ühes põhjustega teatada kohalisele koolinõunikule.

40. Õpilased viiakse üle ühest klassist teise ja tunnistatakse kooli kursuse lõpetanuks ilma eksamita õpetajate nõukogu otsuse järele õpilase õpetöö edu ja üleüldise vaimlise arenemise põhjal.

41. Et võimaldada õpetajatele lõpuliku selguse saamist õpilaste edemise ja teise klassi üleviimise või kooli lõpetamise võimaluse üle, kui ka õpilastele seatud koguülevaate ja puuduvate osade täiendamist läbimindud kavas, tarvitatakse iga õpeaasta lõpul osa kooliajast läbivõetud õpematerjaali kordamiseks ja kokkuvõtmiseks.

42. Õpeaasta lõpul on koolis avalik aktus, millest võivad osa võtta lastevanemad ja teised asjast huvitatud isikud. Aktusel antakse ülevaade koolitegevusest läinud õpeaastal ja esinevad õpilased oma töödega ning ettekannetega.

43. Igas algkoolis peavad olema tarvillised õpeabinõud ja õpilaste ning õpetajate raamatukogud. Haridusministeerium seab kokku nende õpeabinõude nimekirja, mille muretsemjne on sunduslik kooliülevälpidajatele.

44. Õpilastele tarvisminevad õperaamatud ja muud õpevahendid muretsetakse neile kooliülevälpidajate poolt tasuta.

45. Koolis võivad tarvitusel olla ainult pedagoogiliselt lubatud karistusviisid. Kehaline karistus on keelatud.

46. Õpilaste tervise eest hoolitsemiseks tulevad kooliarstid ametisse panna. Suuremates linnades, kus niipalju õpilasi on, et vähemalt ühe arsti töö täiesti nende peale ära kulub, tulevad arstid ametisse panna, kelle tööala ainult kooliarsti kohuste täitmine on. Veiksemates linnades ja maal pannakse kooliarsti kohuste täitmine kellegi seal asuva arsti peale.

47. Kooliarstid vatitakse ametisse maakonna- või linnaharidusnõukogude poolt ühes vastavete tervishoiuosakondadega, kes ka kokku seavad kooliarsti tegevuse kohta juhtkirja normaaljuhtkirja piirides.

48. Igas algkoolis peab olema kooliapteek kõige tarvillisemate arstirohtutega ja abinõudega. Iga algkooliõpetaja peab oskama anda tarvilit abi ja juhatust õnnetute juhtumiste ja külgehakkavate haiguste kordadel.

49. Igas koolis peab olema arsti vastuvõtmise ruum ja internaatidega koolides eraldi ruumid haigete õpilaste jaoks.

50. Igas koolis peab olema kooliteenija.

51. Kooliteenija tegevusala, õigused ja kohused on ära määratud juhatuskirjas, mille kokku seab kooli hoolekogu maakonna- või linnakooliwalitsuse poolt antud üleüldise juhatuskirja põhjal.

52. Kohalisi tarvitusi silmas pidades võib algkooli ruumides, kui see koolitööle takistuseks ei ole, avada muid haridusasutusi: täiendus- või eriklasse, pühapäeva- või õhtukoole, kursusi, lugemisetube j. n. e.

III. Õpilased.

53. Algkooli esimesesse klassi võetakse vastu lapsi iga õveaasta algul ilma eelhariduseta, teistesse klassidesse — selsamal ajal õpilasi, kes on läbi teinud vastavad eelmised klassid.

54. Õpilaste üleminek ühest algkoolist teise algkooli vastavasse klassi mõjuvail põhjustel — ka õpeaasta vältusel — sünnib ilma igasuguse takistusega. Koduse haridusega õpilase sisseastumise korral otsustab õpetajate nõukogu, kuhu klassi õpilast paigutada tuleb.

55. Algkooli kursuse lõpetajale antakse sellekohane tunnistus, mis temale õiguse annab ilma eksamita sisse astuda avalikku keskkooli, kui seal niipalju ruumi on, et võib ära mahutada kõik sisse astuda soovijad, ja eriõpeasutustesse, kui neis ei maksa iseäralised vastuvõtmise tingimised.

56. Kui eelmises §-is nimetatud õpeasutustes tarvilit ruumi kõikidele sisseastujatele ei leidu ja kui nende koolide ülevälpidajad kõrvalklasse avada ei jõua, siis võetakse neisse õpilasi vastu võistluseksamitega.

T ä h e n d u s: Õigus eksamil pealt kuulata on kohalise õpetajate liidu esitaial, kui ka õpetajail, kelle õpilasi eksameneeritakse.

57. Õpilastele, kes enne kursuse lõpetamist koolist välja astuvad, (v. § 14), annab algkool nende töö tagajärgede kohta sellekohased tunnistused.

58. Õpilased on vabastatud kõikidest naturaalkohustustest riigi ja omavalitsuse vastu.

59. Õpilastel on õigus osa võtta õpilaste ja noorsoo organisatsioonidest. Nende organisatsioonide põhikirjade registreerimiseks on tarvilik Haridusministeeriumi nõusolek.

IV. Õ p e t a j a d .

60. Algkooli õpetajaid valivad ja registreerivad asutused on ette nähtud „koolivalitsuse korralduses“.

61. Algkooli õpetajaiks võib valida isikuid, kes on lõpetanud õpetajate seminaari kursuse.

T ä h e n d u s I: Niikaua kui seminaarid ei suuda ette valmistada algkoolidele tarvilist arvu õpetajaid, võib valida algkooli õpetajaiks isikuid, kes haridusliselt vastavad sellekohastele ajutise seaduse nõetele.

T ä h e n d u s II: Keskkooli või kõrgema õpeasutuse lõpetajaid võib valida algkooli õpetajaiks, kui nad on saanud tarvilise pedagoogilise ettevalmistuse.

62. Valimine peab olema avalik. Temast tuleb teada anda hiljemalt 2 nädalat enne valimist ajalehes, kus koolide kohta käivad ametliised teated ilmuvad, ja vähemalt kahes teises lehes.

63. Õpetaja valimise juures tuleb kandidaadilt nõuda tunnistuse ettepanemist tema endise teenistuse koha õpetajate ametiühisuselt, et viimane ei ole valitava vastu professionaaleetika seisukohalt.

T ä h e n d u s: Esimest korda ametisse astuvalt õpetajalt ei nõuta ametiühisuse tunnistuse ettepanemist.

64. Õpetaja koha pealt lahkumine ja uue asemele valimine sünnib loomulikult õpeaasta lõpul. Selle juures peab lahkuja teatama oma äraminekust kohalisele koolivalitsusele hiljemalt 1. juuliks. Uue õpetaja valimine tuleb ette võtta kohe peale lahkumise teadaandmist, igatahes aga mitte hiljem kui uue õpeaasta algul, s. o. 1. septembril.

65. Õpetöö kestvusel võib kooli pealt lahkuda ainult maakonna- või linnakoolivalitsuse loaga ja väga mõjuvail põhjustel, mille juures lahkumisest peab ette teatama vähemalt üks kuu enne lahkumist. Uue õpetaja valimine tuleb toime panna kohe peale seda, kui lahkumine lubatud ja sellest on teatatud kohalisele koolivalitsusele.

66. Õpetaja loetakse ametisse astunuks sellest ajast, millest arvates teda on registreeritud ametisse.

67. Vähemalt iga 40 õpetaja kohta peavad maakonnad ja linnad ametisse panema ühe tagavaraõpetaja, kes ühel või teisel põhjusel puuduvate õpetajate aset täidab ja maal on ühtlasi koduõpetuse instruktoriks.

68. Tagavaraõpetajate kohta maksavad kõik teiste õpetajate kohta käivad seadused ja määrused.

69. Peale õpetajate palga makstakse maakonna tagavaraõpetajatele reisikulud ja päevarahad maakonnanõukogu poolt ettenähtud määral.

70. Kui ette on näha, et algkooli õpetaja mõjuvail põhjustel peab koolitööst kauemaks ajaks eemale jääma ja tagavara õpetaja tema kohusid nii kaua täita ei saa, siis valitakse temale asetäitja kuni tema kooli-

töösse tagasitulekuni. Vähemalt üks kuu aega enne alalise õpetaja töösse tulekut tuleb sellest teatada asetäitjale. On see võimata täita, või leida asetäitjale uut kohta, siis on viimasel õigus palka edasi saada ühe kuu jooksul pärast seda, kui temale teatati alalise õpetaja tagasitulekust.

71. Õpetaja, kes üle 5 aasta õpetaja ametist ära olnud — väljaarvatud aeg, mis tarvitatud õpetaja kutsehariduse täiendamiseks — kaotab sellega õpetaja kutseõiguse kui ta mitte sel ajal mujal pole ametis olnud, mis on kõige lähemas ühenduses koolitööga (koolinõunik, karidusosakonna juhataja j. n. e.)

72. Õpetajatele makstakse palka ja lisapalkasid kuukaupa ja kindlate sellekohases eriseaduses ettenähtud määrade järele.

73. Õigus koolimaad maksuta tarvitada on igal alalisel õpetajal, väljaarvatud üksikute tundide andjad.

74. Põhjalikkude ja kulukate maaparandustööde ja sisseseadete, nagu maatorutamise, riolimise, puude ja põõsaste istutamise, kaitseaia ehitamise ja muu peale on õpetajal õigus saada kogukondlist või riiklist abi. Kui õpetaja nimetatud tööde ja sisseseadete peale tarvilisel määral toetust saanud ei ole, siis makstakse temale tema äramineku puhul tähendatud kulude eest tasu kooliülevalpidajate poolt asjatundjate hindamise põhjal.

75. Kooli maaosa tarvitamise õigus õpetajate vahetamisele järgneval suvel on lahkujal õpetajal, kui ta koolis töötas kuni õpeaasta lõpuni. Lahkus ta koolist enne õpeaasta lõppu, siis jääb maa tarvitada uuele õpetajale.

76. Õpetajaid ametist vabastavad ja lahtilaskvad asutused on ette nähtud „koolivalitsuse korralduses“.

77. Õpetaja ametist lahtilaskmise küsimuse harutamise juures maakonna- või linnakoolivalitsuses on kohalise õpetajate ametiühisuse esitajal õigus osa võtta küsimuse otsustamisest hääleõiguslise liikmena.

78. Kui õpetaja oma ametikohusid ei saa täita raske parandamata haiguse pärast, vabastatakse ta ametist ja antakse temale riiklist alalist toetust sellekohase eriseaduse põhjal. On haigus parandatav, siis loetakse teda õpetajaks edasi, makstakse temale õpetaja palk ja hoitakse temale koht alles kuni tema terveks saamiseni.

79. Õpetajad saavad paiukit ja raskete kulutoovate haiguste või õnnetuste korral ajutist toetust sellekohase eriseaduse põhjal.

80. Õpetaja on kohustatud tööjõu peaaesjalikult koolile pühendama. Koolitööd takistavate kõrvaliste ametite oma peale võtmine ei ole lubatav. Üksikuil juhtumistel, kui küsimus tekib, kas kõrvaline amet on koolitööle takistav, otsustab küsimuse see koolivalitsus, kes õpetajale palga maksab.

81. Õpetajalt nõutakse täielikku korralikkust töös: puududa tohib ainult vabandavil põhjustel ja sellest ette teatades; tööle ilmumine sündigu õigel ajal.

V. Kooli juhataja.

82. Juhataja valitakse õpeaasta algul õpetajate nõukogu poolt ühes hoolekoguga kooli õpetajate hulgast järgneva nelja aasta peale. Juhataja registreeritakse õpetajaid registreeriva asutuse poolt. Juhataja tuleb ümbervalimisele enne määratud aega, kui vähemalt poolte valijate poolt sellekohaline kirjalik nõudmine on sisse antud õpetajaid registreerivale asutusele.

Tä h e n d u s: Juhataja ajutise äraoleku ajaks valitakse samas korras temale asetäitja.

83. Juhataja tegevuskonda kuulub:

- a) koolisse puutuvate küsimuste algatamine ja ettepanemine otsustamiseks õpetajate nõukogule ning kooli hoolekogule;
- b) hoolekandmine, et koolielu korralikkuse mõttes täidetaks kõik õpetajate nõukogu ja hoolekogu otsused ja seaduslised määrused ning korraldused;
- d) koolisse puutuvais küsimustes läbikäimine ametiasutustega ja üksikute isikutega;
- e) üleüldse kõik kooli asjaajamine kokkukõlas õpetajate nõukogu ja hoolekogu otsustega ning seadusliste määrustega.

Tä h e n d u s: Küsimuse algatamise õigus on igal õpetajal, aga juhatajal on see otsekoheseks kohuseks.

84. Juhatajal peab olema koolis niipalju vähem tunda, kuipalju aega ta kulutab oma ametialituse peale. Juhataja nädalatundide arv ja ja tasu juhatuse eest on ette nähtud palgamäärade seaduses.

VI. Õpetajate nõukogu.

85. Õpetajate nõukogu liikmeiks on:

- a) kõik kooli õpetajad (tunniandjad ühes arvatud),
- b) kooli arst, (kus ta olemas on),
- d) hoolekogu esitaja.

Tä h e n d u s I: Kõik õpetajad on kohustatud nõukogu koosolekutele osa võtma.

Tä h e n d u s II: Õpetajate nõukogu koosolekust võib osa võtta sõnaõigusega VII klassi õpilaste esitaja, peale nende koosolekute, mis tunnistatud kinniseks õpetajate nõukogu poolt.

86. Õpetajate nõukogu ülesandeks on kooli kasvatusliste ja õpetusliste küsimuste ning nendega lähedas ühenduses olevate muude koolielu küsimuste lahendamine. Iseäranis kuulub tema võimupiiri:

1. Kasvatus- ja õpeviiside harutamine koolitöö viljakamaks tõstmise sihis.
2. Harutamine õpekava läbivõtmise ulatuse, korra ja kõrvalkaldumiste üle ettenähtud piirides.
3. Kasvatus- ja õpetöö jaotamine üksikute õpetajate vahel ja tunnikava kokkuseadmine.
4. Õpetajate poolt kokkuseatud töökavade harutamine.
5. Õpetöös tarvisminevate õpevahendite valimine, soetamine ja tarvitamiseks andmine.
6. Õpetöö aruande kokkuseadmine.
7. Juhatuskirjade kokkuseadmine õpetajatele ning juhatajale.
8. Õpilaste vastuvõtmine ja vastavaisse klassidesse paigutamine.
9. Õpilaste töö hindamine, nende edasiviimine klassist klassi, lõpetajate koolist välja laskmine ja õpilaste tunnistuste väljaandmine.
10. Õpilaste kohta käivate määruste väljatöötamine.
11. Koolis tarvitavate kasvatusliste abinõude üle otsustamine.
12. Kooliruumide ärajaotamine tarvitamiseks õpetajatele, õpilastele ja kooliteenijatele.
13. Kooli aktüse ja ettekannete eeskava kokkuseadmine.

87. Õpetajate nõukogu koosolekuid peetakse vähemalt kord kuus.

88. Õpetajate nõukogu astub kokku kas juhataja või tema asetäitja kutsel, või vähemalt $\frac{1}{3}$ osa liigete ettepanekul.

89. Õpetajatenõukogu koosolekuid juhatab koolijuhataja, tema äraolekul juhataja asetäitja või nõukogu poolt valitud koosoleku juhataja.

90. Õpetajate nõukogu koosolekud on otsusvõimsad, kui neist osa võtab vähemalt $\frac{3}{4}$ osa õpetajatest.

91. Otsusvõimsa koosoleku otsus on maksev, kui tema poolt on enam kui pool koosolejatest. Kui hääled poolduvad, loetakse ettepanek tagasilükatuks.

VII. Kooli hoolekogu.

92. Igal algkoolil on hoolekogu.

93. Hoolekogu liikmeiks on:

1. Kooli kõik määralsed õpetajad,
2. lastevanemate esitajad, iga klassi kohta üks,
3. kohalise kogukonnaomavalitsuse esitaja,
4. esitaja asutuste poolt, kes kooli majandusliselt toetavad, kui toetuste kogusumma teeb välja vähemalt $\frac{1}{3}$ kooli majanduslistest kuludest,
5. kooliarst, kus ta olemas on.

Tä h e n d u s I: Õpilaste kohta käivate küsimuste harutamises võib sõnaõigusega osa võtta VII klassi õpilaste esitaja.

Tä h e n d u s II. Koolides, kus õpivad ühe õpetaja juhatusel ühes klassitoas enam kui ühe klassi (õpeaasta) õpilased, valitakse niisuguse ühendatud klassi (komplekti) pealt ainult üks lastevanemate esitaja.

Tä h e n d u s III. Koolides, mille ringkond ei käi kokku kohalise kogukonnaomavalitsuse territooriumiga, valitakse hoolekogusse kogukonna omavalitsuse esitaja makonnanõukogu poolt.

Tä h e n d u s IV: Soovitav on, et kogukonna omavalitsuse esitaja — kus see võimalik ühtlasi oleks selle omavalitsuse liige.

Tä h e n d u s V: Lastevanemate esitajad valitakse iga sügisel peale õpetöö algust ühe aasta peale. Kogukonna omavalitsuse esitajad valitakse sama aja peale, kui nende valijate volitused kestavad.

94. Hoolekogu valib iga õpeaasta algul peale lastevanemate esitajate valimist omale juhataja, tema asemiku ja kirjatoimetaja.

Tä h e n d u s: Tarvilisel korral võib juhatus suuremaarvuline olla.

95. Hoolekogu ja tema juhatus võib oma äranägemise järele ära jaotada üksikuid ülesandeid oma liikmete wahel, kui ka valida komisjone eriülesannete täitmiseks. Lastevanemate esitajad võivad sünnitada hoolekogus erirühma küsimuste harutamiseks, mis puuduvad iseäranis õpilaste huvidesse.

96. Hoolekogu ülesandeks on hoolitseda kooli heakäekäigu, iseäranis tema majanduslise külje eest. Selle ülesande täitmiseks kuulub tema tegevuskonda:

1. Hoolekandmine kõikide kooliringkonnas asuvate kooliealiste laste korraliku ja takistamata kooliskäimise eest.
2. Õpilaste toitlus- ja tervisolude korraldamine.
3. Õpilaste varustamine õpetarvetega.
4. Vaesemate õpilaste varustamine riietega ning jalanõudega.
5. Õpilaste kohta käivate määruste läbivaatamine ning heakäitmine.
6. Õpetajate kandidaatide ettepanemine valivale asutusele.

Tä h e n d u s: Mõjuvaid põhjustel võib valiv asutus hoolekogu poolt ette pandud kandidaadid ka valimise alla võtmata jätta, kui ka õpetajaid valida omalt poolt ülesseatud kandidaatide hulgast.

7. Õpetöö pealtkuulamine oma esitajate läbi.

Tä h e n d u s: Nende esitajate arvu määrab kindlaks hoole-

kogu, kokku leppides maakonna- või linnakoolivalitsusega. Hoolekogu esitajail ei ole õigust klassis tähendusi teha. Nad võivad oma arvamised ja tähelepanekud ette tuua hoolekogu koosolekul.

8. Abinõude otsimine, et õpetöö takistamata minna võiks koolis kui ka üksikuis klassides.
 9. Ettepanekute tegemine kohalisele koolivalitsusele õpetaja lahtilaskmise asjus.
 10. Ettepanekute tegemine kohalisele koolivalitsusele uute õpetainete sisseadmise ning uute klasside või kursuste avamise asjus.
 11. Abinõude otsimine kooli ainelise külje tõstmiseks.
 12. Kooli erikapitaalide tarvitamine ning valitsemine juhatuskirjade põhjal, mis hoolekogu poolt kokku seatud ja maakonna- või linnakoolivalitsuse poolt heaks kiidetud.
 13. Kooli liikumata ning liikuva varanduse korrashoidmine.
 14. Kulude eelarve kokkuseadmine ja tarviliste summade muretsemine.
 15. Järevalve, et koolile määratud summad tarvitataks õieti [a otstarbekohaselt; kooli majapidamise, sissetulekute ning väljaminekute revideerimine.
 16. Aasta aruande kokkuseadmine.
 17. Kooliteenija ametisse määramine, ametist tagandamine ja tema tegevusala ning õigusi määrava juhatuskirja kokkuseadmine.
97. Hoolekogu ja tema juhatuse koosolekud peetakse tarviduse järele.
98. Hoolekogu kutsub kokku juhataja, —juhataja äraolekul — tema asemik. Hoolekogu kutsutakse erakorraliselt kokku, kui seda kolm liiget nõuavad.
99. Hoolekogu koosolekuid juhatab hoolekogu juhataja, tema asemik, või — nende äraolekul — koosoleku poolt valitud koosoleku juhataja.
100. Hoolekogu koosselek on otsusevõimne, kui temast vähemalt pool liigetest osa võtab.
101. Otsusvõimsa koosoleku otsus on maksev, kui tema poolt on enam kui pool koosolejaist. Kui hääled poolduvad jääb küsimus lahtiseks.
102. 96 p. p. 6, 9 ja 10 tähendatud küsimuste otsustamiseks on tarvilised vähemalt poolte hoolekogu liigete hääled.

VIII. Lastevanemate koosolekud.

103. Kooli ja kodu vahel lähema ühenduse loomiseks kutsub kokku õpetajate nõukogu või hoolekogu lastevanemate rühm lastevanemate koosoleku vähemalt kolm korda aastas.
104. Vanemate koosoleku ülesandeks on:
1. Kasvatuse- ja õpetöösse puutuvate küsimuste harutamine ja neis asjus sooviavalduste ettekandmine õpetajate nõukogule ja hoolekogule.
 2. Hoolekogusse esitajate valimine.
105. Lastevanemate koosolek on otsusvõimne kui temast osa võtab vähemalt $\frac{1}{3}$ osa lastevanemaist või nende asemikkudest.
106. Koosoleku algul valitakse koosseleku juhataja ja kirjatoimetaja lihthealtenamusega. Koosoleku protokoll kinnitakse koosoleku lõpul juhataja, kirjatoimetaja ja vähemalt kolme lastevanema allkirjaga. Protokollid seisavad hoolekogu lastevanemate esitajate käes. Õpetajad võtavad osa lastevanemate koosolekust sõnaõigusega.

IX. Kooli õigused.

107. Kõik koolidesse puutuvad aktid, palvekirjad, krepostikirjad j. n. e. on vabad margimaksust; samuti on vabastatud kooli liikumata

varandus kõikidest maksudest ja naturaalkohustustest riigi- ja kogukonna-omavalitsuste vastu.

108. Koolide poolt korraldatud õpereisidest osavõtjatel õpetajatel ja õpilastel on prii sõit riigi raud- ja veeteedel.

109. Koolidel on õigus sisse tuua kõiksugu õpetarveid ja raamatuid väljamaalt ilma tollita.

Haridusminister: **J. Kartau**. Kooliosakonna juhataja: **E. Martinson**.

Haridusministeerium

(Toompuiestee t. Tolli maja nr. 3, III kord) on avatud tööpäevadel k. 8—2 p.

Wastuvõtmise aeg: Ministril kella 12—1 p. (peale teisipäeva ja reede). Riigikoolinõunikul ja osakondade juhatajatel k. 12—1 p.

Keskkooli lõpetajatele.

Meie seitsmeaastane rahvakool ootab teostamis kõige lähemast tulevikus. Juba käesoleva aasta sügisel tuleks sisse seadida neljas õpeaasta. Selleks on ees määratu suuri raskusi, nendest tähtsam õpejõudude puudus. Maakonna- ja linnakoolivalitsustelt saadud andmete järele vajaks meie rahvakool sügisel mitu sada uut õpejõudu. Õpetajate seminaarid ei suuda meile lähemas tulevikus anda tarvilikku arvu õpetajaid.

Tuleb katsuda teisel teel raskustest üle saada. Ainukene abinõu selleks on lühikeseajalised õpetajate ettevalmistus kursused. Neid kavatseb Haridusministeerium korraldada Tallinna, Tartu ja Rakvere õpetajate seminaaride juures järgnevail alustel:

1) Kursused on kahekuulised 11. või 18. augustist kuni 11. või 18. oktoobrini s. a.

2) Kursustest võivad osa võtta mõlemast soost isikud, kes gümnaasiumi 8 või realkooli 7 klassi on lõpetanud, ehk eksami järele keskkooli eeskava piirides, kus juures nende õpeainete peale rõhku ei panda, mis puuduvad seminaari õpekavadest: vanad ja võõrad keeled — peale Saksa ja Vene keele — ja usuõpetus.

3) Kursustel võetakse läbi peajoonetes üleüldine kasvatusteadus ühes didaktikaga ja hingeteadusega ning rahvakooli õpeainete meetoodikad. Suurem osa aega tarvitatakse praktika tundide peale.

4) Kursuste lõpetajad saavad täielikud rahvakooli õpetaja õigused (õpetada praeguses alg- ja kõrgemas algkoolis).

5) Õpetus kursustel on maksuta, korteri asjus katsub Ministeerium kursistidele vastu tulla, kuna ülespidamise kulud nende enda kanda jääks.

Kursustest osa võtta soovijad andku endid üles Haridusministeeriumi kooliosakonnale, juurde lisades järgmiseid teateid: a) hariduse üle, b) kus linnas soovib õppida ja d) adress. Ülesande dublikaat tuleb saata selle seminaari direktorile, kus õppida soovitakse: Tallinnas herra V. N a n o'le poeglase kommertsikooli, Harju tänavas, Rakveres herra V. R a a m'ile õpetajate seminaari ja Tartus herra J. T o r k'ile õpetajate seminaari, kus ka antakse üksikasjalisi teateid kursuste kohta.

Rahvakooli kutse omandamisega avaneb haritud noorsoole lai ja tähtis tööala — tähtsam ja põhjapanevam, kui töö kusagil kantseleis. Ka tasu töö eest on uute kavatsevate palganormide järele rahuloldav. Tuleb soovida, et noorsugu, kes esimesena taplusesse astus välise vaenlase vastu, niisama südilt astuks võitlusesse meie visa sisemise vaenlase — rahva rumaluse — vastu, milleks temale kõige laialisemat võimalust pakub rahvakooli õpetaja kutse. 12. juulil 1919. a. Nr. 2319.

Kooliosakonna juhataja **E. Martinson**. Sekretär: **P. Madisson**.

READ
THE ESTHONIAN REVIEW

A LITERARY PERIODICAL DEVOTED TO THE INTERESTES
of Esthonia and to general progressive topics of the Day.

It will interest you

Because it deals with Progressive Subjects and
is contributed to by Leading Writers.

EDITORS AND FOUNDERS R. Stanley Edwards-Scott, A. Stanley,
129-a, Kings Road, Chelsea, London, S.W. 3. England.

Published 25-th each month. 13/6d yearly post paid.

Apply to: K./Ü. „RAHVAÜLIKOOL“, Tallinna.

CONTINENTAL FIRMS wishing to enlarge their trade with
Britain should advertise in the

ESTHONIAN REVIEW

Because

The paper circulates in the leading British Cities among Diplomatic,
Commercial and Progressive People and is sent to Paris, Rome, New York
and Neutral Countries.

Full page advertisement £ 10. 0. 0.
Half " " £ 5. 0. 0.

ADVERTISE AND INCREASE YOUR EXPORT TRADE.

Apply to: K/Ü. „RAHVAÜLIKOOL“ Tallinna.

EESTI TEHNIKA SELTSIAJAKIRI

ilmub 2 korda kuus igal 1. ja 15. kp. ühes Tehnilise Ringvaatega.

Tellimise hind veerandaastas M. 18.—; üksik nummer M. 3.50.

Ajakirja peatoimetajaks on ins. H. Reier, toimkonna liikmeteks:
cand. chem. Annusson, ins. Bürger, ins. Kesküla, ins. M. Raud,
ins. V. Reinok, ins. H. Reier, ins. F. Peterson, arh. Viirmann ja
K. Virma. Kaastööliseks kodumaa paremad eriteadlased ja insenerid.

Ajakirja ülesandeks on laiali laotada tehnilisi tead-
misi, tõsta huvi tehnika ja tööstuse vastu, tut-
vustada lugejaid tähtsamate tehniliste sündmus-
tega, lahendada tehnika alal kerkivaid küsimusi,
toetada ja edendada kodumaa tööstuslisi algatusi.

Ajakiri on tarvilik igale töösturile ja käsitöölisele.

Tellim. võtavad vastu raamatukaupl. ja kõik kodumaa postiasutused.

K.Ü. „RAHVAÜLIKOOL“ Tallinnas.

Päevaleht

„Vaba Maa“

on Eesti Tööerakonna häälekandja, kes kogu jõu selleks kokku võtab, et Eesti iseseisva demokraatlise vabariigi alusmüürid kõigi töötava rahvakihtide huvide kohaselt rajada. - - - -

„Vaba Maa“ on mõjuval kohal Eesti ajakirjanduses. Ta on koonandanud enese ümber Eesti juhtivad sotsialistliselt mõtlejad poliitilised jõud ja eriteadlased; teda toetavat oma kaastööga terve rida meie tähtsamaid kirjanikke ja kunstnikke.

„Vaba Maa“ juhtkirjad on mõõduandvad meie avalikus elus. Lehe joonealusel käsitavad asjatundlikult igasuguseid küsimusi.

„Vaba Maa“ kui Tööerakonna häälekandja, kelle esitajad Vabariigi valitsuses ja As. Kogus, seisab riigi valitsemise ja seadusandlisele tööle lähedal ning toob neilt aladelt kõige värskemaid ja kindlamaid ülevaateid ning teateid.

„Vaba Maa“ loeb oma tähtsamaks ülesandeks meie maaküsimuse lahendamise. Selle eilise tähtsusega küsimuse põhjaliku selgitamise eest kannavad hoolt paremad asjatundjad, kes töötavad põllutööstuse teeriumis ja on koondunud Tööerakonna rühma As. Kogus.

„Vaba Maa“ paneb riigi ja omavalitsuse teenijate ning tööliste elu valgustamise peale suurt rõhku, nende elujärje parandamist oma esimeste ülesannete hulka lugedes.

„Vaba Maa“ sõjakirjad, värsked ja asjatundlikud, tulevad lehe erisõjakirjasaatjatelt, kes viibivad väerindadel, soomusrongidel ja sõjalaevadel.

„Vaba Maa“ tugevam külg on tema kodu maa sõnumete osakond, mille varustamise eest hoolt kannavad üle koimesaja kirjasaatja (peaasjalikult kohalikud omavalitsuse ja seltskonna tegeled) valgustades elu igast Eesti Vabariigi nurgast.

„Vaba Maa“ väljamaa kirjad tulevad erikaastööliste poolt. Lehel on oma kaastöölisel Pariisis, Londonis, Brüsselis, Kopenhagenis, Stockholmis ja Helsingis.

„Vaba Maa“ päevauudised ja Tallinna teated on kõige värskemad, kuna leht otsekoheses ühenduses seisab allikatega kõikides valdkondades, ja ilmub vara hommikul.

„Vaba Maa“ saab iga päev telergrammisid Eesti telegraafi agentuurilt; eratelegrammid ja telefonogrammid oma kaastöölistelt kodu- ja väljamaalt.

„Vaba Maa“ õigest seisukohast ja tema tarvidusest Eesti avalikus elus annab tunnistust see asjaolu, et noor leht poole aasta jooksul oma juured sügavale on ajanud üle kogu kodumaa. vanemaid päevalehti alaliste lugejate arvu poolest enesest kaugemale maha jättes.

KUULUTAJATEL

on kasulik „Vaba Maas“ kuulutada, mida ei loeta mitte üksi Tallinnas, vaid mis suurel arvul üle kodumaa laiali läheb.

Tellimiste hind: 1 kuu — 7 m. 50 p., 3 kuud — 22 m. 50 p.

Kuulutuste hind: 1 nonp. rida 75 p., lehe eesotsas ja tekstis 2 m.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid Eestis, ilma et rahasaatmise eest erimaksu võtaksid.

Proovinumbriid maksuta.

Proovinumbriid maksuta.

Adress: „VABA MAA“, Tallinnas, Vana Posti uul. 5 ehk postkast nr. 72.

Kirjastusühisus „VABA MAA“

Sõjaväe trüükoda.